

Ersel ÖZBAY

ozbay69@hotmail.com

Erciyes Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü,
Kayseri, Türkiye, Department of Art
History, Erciyes University, Kayseri
Türkiye

Sultan Murat TOPÇU

Erciyes Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü,
Kayseri, Türkiye/ Department of Art
History, Erciyes University, Kayseri
Türkiye

Bünyan İlçesi Gergeme Mahallesi Tarihi Mezar Taşları

The Historical Grave Stones of Gergeme Neighborhood in Bünyan District

ÖZ

Binlerce yıllık Türk geleneğinde, ölüm olayı kesinlikle bir son olarak değil aynı zamanda ahirete olan inancın bir yansıması olarak görülür. Mezar taşları ve defin işlemleri, bu inancın birer göstergesi olarak kabul edilmiştir.

Mezarların doğru bir şekilde değerlendirmesi için, öncelikle temel kaynakları titizlikle incelemek gereklidir. Temel kaynaklara dayalı bir araştırma yapılmadan, mezar taşlarının sahip olduğu önemi ve özellikleri tam olarak kavramak ve değerlendirmek mümkün değildir. Mezarlar sadece fiziksel bir alanı temsil etmekle kalmaz, aynı zamanda milli ve manevi değerlerimizin korunmasına da katkıda bulunurlar, insanların ölümden sonraki yaşamlarının hatırlanmasını sağlamak ve onları unutulmaktan korumak için bir yurt konumundadırlar. İslam dininde çok hoş karşılanmasa da Anadolu insanı yaşadığı bu coğrafyada mezar kültürünü kendi kültür ve sanatını mezar taşlarına yansıtarak en ince teferruatına göre yaşamış ve yaşatmıştır.

Araştırmanın konusu Gergeme Mahallesi mezarlığında bulunan Osmanlı'nın son dönemi, Cumhuriyetin ilk çeyreğine tarihlendirilen tarihi öneme sahip mezar taşlarıdır.

Daha önce tarihi Gergeme Mezarlığı mezar taşları hakkında bir çalışma ve araştırma yapılmamış olması bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Araştırmada günümüzde sağlam ayakta kalmış sanat tarihi açısından önemli nitelikteki mezar taşlarını içermekte ve bu taşların yöresel ve çevresel kültürler üzerindeki etkilerini değerlendirmektir. Mezar taşlarının tipolojisi, form, kullanılan malzeme ve mezar tipi açısından ele alınmıştır. Türk sanat tarihi açısından büyük öneme sahip olan mezar taşları, Gergeme tarihi mezarlığında bulunan örneklerle değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma, aynı bölgedeki henüz incelenmemiş mezar taşlarının araştırılmasına öncülük etmeyi ve gelecek çalışmalara kaynak oluşturmayı hedeflemektedir. Ayrıca, bu mezar taşlarının belgelenmesi ve korunması, Türk sanatının zenginleştirilmesine katkıda bulunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bünyan, Gergeme, Mezar, Mezar taşları, Kitabe

ABSTRACT

In the millennia-old Turkish tradition, death is seen not as an absolute end but also as a reflection of the belief in the afterlife. Gravestones and burial practices are considered manifestations of this belief. To properly evaluate graves, it is essential to meticulously examine primary sources. Without research based on primary sources, it is impossible to fully understand and appreciate the significance and characteristics of gravestones. Graves do not only represent a physical space but also contribute to the preservation of our national and spiritual values, ensuring that the lives of individuals after death are remembered and protected from being forgotten. Although the practice is not highly regarded in Islam, the people of Anatolia have lived and preserved the grave cult in this geography by reflecting their culture and art onto gravestones in the finest details.

The subject of this research is the gravestones of historical significance located in the Gergeme neighborhood cemetery, dated to the late Ottoman period and the first quarter of the Republic era. The lack of prior studies and research on the historical gravestones of the Gergeme Cemetery highlights the importance of this study. The research includes gravestones that have remained intact and are of significant importance in terms of art history, evaluating the impact of these stones on local and surrounding cultures. The gravestones are analyzed in terms of typology, form, material used, and grave type. Gravestones, which hold great importance in Turkish art history, have been evaluated with examples from the historical cemetery of Gergeme. This study aims to lead the research of yet-to-be-examined gravestones in the same region and serve as a resource for future studies. Additionally, documenting and preserving these gravestones will contribute to the enrichment of Turkish art.

Keywords: Bünyan, Gergeme, Grave, Gravestones, Inscription

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Sultan Murat TOPÇU

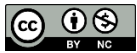
Geliş Tarihi/Received: 17.05.2024

Kabul Tarihi/Accepted: 04.09.2024

Yayın Tarihi/Publication Date:
27.09.2024

Cite this article: Özbay, E. & Topçu, S. M. (2024). The Historical Grave Stones of Gergeme Neighborhood in Bünyan District. *Journal of Palmette*, 6, 239-277.

Atıf: Özbay, E. & Topçu, S. M. (2024). Bünyan İlçesi Gergeme Mahallesi Tarihi Mezar Taşları. *Palmet Dergisi*, 6, 239-277.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

Türklerin binlerce yıllık geçmişinde gelenek, görenek, töre, örf ve adetlerinde ölüm, kesinlikle bir son olarak görülmemiştir. Hem defin işlemleri hem de mezar taşları, Türklerin ahirete olan inançlarını yansıtmaktadır.

Bir milletin kendi öz tarihi ve kültürü açısından mezarların özelliklerini doğru bir şekilde değerlendirebilmek için temel kaynakları titizlikle incelemek gereklidir. Temel kaynaklara dayalı bir araştırma yapılmadan, mezar taşlarının sahip olduğu önemi ve özellikleri tam olarak kavramak ve değerlendirmek mümkün değildir. Bu bağlamda, temel kaynaklara dayalı bir çalışmanın hedeflere ulaşma ve amaçları gerçekleştirme açısından hayati bir öneme sahip olduğu düşüncesindeyiz.

Araştırmada; Gergeme mezarlığındaki mezar taşları, biçim, süsleme, kompozisyon, malzeme, işleniş tekniği ve tipolojik özellikleri açısından incelenmiştir. Kaynak araştırması sırasında mezarlıklar ve mezar taşları ile ilgili çeşitli yayınlarda birçok çalışmaya rastlanılmıştır¹. Ancak bu çalışmalar, çok çeşitli bölgeleri ve mezar taşlarının farklı özelliklerini ele almıştır. Kayseri mezarlıkları ve mezar taşlarıyla ilgili yapılan yayınların çoğu, Kayseri merkezde bulunan mezar anıtlarını konu almaktadır. Kayseri ilçe ve köylerinde yer alan bezemeli mezar taşları üzerine ilk çalışma Beyhan Karamağaralı tarafından yapılmıştır (Karamağaralı, 1985, s. 353-360). Daha sonra Harun Güngör tarafından “Kayseri ve çevresinde yer alan bazı mezar taşları” üzerine bir dizi yayın yapılmıştır (Güngör, 1987, s. 30- 33). Aslı Sağıroğlu, “Kayseri Zamantı ırmağı Çevresindeki Bezemeli Mezar Taşları” adlı çalışmada 14 köy mezarlığı tek tek araştırılarak günümüze sağlam ulaşan bezemeli mezar taşları incelenmiş ve bu mezar taşlarının tipolojisi yapılarak değerlendirilmiştir. Bu çalışma Kayseri’deki bezemeli mezar taşlarının toplu olarak değerlendirildiği ilk çalışma olması açısından son derece önemlidir (Sağıroğlu, s, 2005). Yine Aslı Sağıroğlu tarafından hazırlanan “Develi İlçesindeki Bezemeli Mezar Taşları” adlı çalışma, bu alanda atılmış diğer bir önemli adımdır (Sağıroğlu, s, 2007). Ayrıca yazar tarafından Kayseri’deki mezarlıklar üzerine başka makaleler de hazırlanmıştır (Sağıroğlu, 2002, s. 75- 94). Ayşe Budak, Kayseri’de Koçgiri Aşiretinin yerleştiği Köylerde Bezemeli Mezar Taşları adlı çalışmasıyla Kayserini Develi ve Sarız İlçelerine yerleşmiş olan Koçgiri aşiretine bağlı kişilerin yaşadığı köylerde bulunan mezar taşlarını konu edinmiştir (Budak, 2020). Mustafa Denктаş tarafından hazırlanan “Kayseri’de Yıkılan Anıtlarımız” adlı çalışma, Kayseri şehir merkezinde bulunan fakat günümüze ulaşmayan mezarlıklar hakkında bilgi vermektedir (Denктаş, 2007, s. 124-127). Sultan Murat Topçu “Talas İlçe Mezarlığında (Cemil Baba Mezarlığı) Yer Alan Bezemeli Mezar Taşları” adlı araştırma yazısında tarihi Talas ilçe mezarlığında bulunan bezemeli mezar taşları ele alınmıştır (Topçu, 2009, s. 141-179).

Mezarlar sadece fiziksel bir alanı temsil etmekle kalmaz, aynı zamanda milli ve manevi değerlerimizin korunmasına da katkıda bulunurlar. Mezarlar, insanların ölümden sonraki yaşamlarının hatırlanmasını sağlamak ve onları unutulmaktan korumak için bir yurt konumundadır.

Bir canlının ölümünde defnedildiği yere kabir (Fotoğraf No: 2) yani mezar, birden fazla ölünün defnedildiği yerlere ise mezarlık veya kabristan (Fotoğraf No: 1) denir. Dünya üzerinde yaşayan insanların farklı sosyal etnik kökenli gruplar ve inançlardan olması nedeniyle, mezarlık alanları içerisinde yer alan mezar taşları kültü farklı sosyal yapı, töre ve adetlere göre değişiklik göstermiştir. İslam dininde çok hoş

¹ Dağlıoğlu, H. T., “Edirne Mezarları”, Türk Tarih Arkeolojisi ve Etnografya Dergisi, Sayı:3, İstanbul 1936, s. 163-192; Dağlıoğlu, H. T. “Sanat Bakımından Mezarlar ve Mezar Taşları ve Karaca Ahmet Mezarlığı”, I. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresine Sunulan Tebliğler, Ankara 1962, s. 120-139; Eyice, S., “Mezarlıklarımız”, Türk Yurdu, Sayı: 242, İstanbul 1955, s. 685-694; Karamağaralı, B., “Sivas ve Tokat Mezar Taşlarının Mahiyeti Hakkında”, Selçuklu Araştırmaları Dergisi, Sayı:2, Ankara 1970, s. 75-103.

karşılansa da Anadolu insanı, yaşadığı coğrafyada mezar kültürünü kendi kültür ve sanatını mezar taşlarına yansıtarak en ince detayına kadar yaşamış ve yaşatmıştır.

Foto 1. Mezarlık(Kabristan)

Foto 2. Mezar

Türklerde Mezar ve Mezar Taşı Geleneği

Türklerin mezar taşlarına ve defin geleneklerine verdikleri önem, onların zengin kültürlerini, geleneklerini ve inançlarını yansıtır. Mezar taşlarının kabirlerin çeşitli yerlerine estetik ve zarif bir şekilde yerleştirilmesi, ölen kişiye verilen değer bir göstergesidir. Alman arkeolog Carl Humann'da Türklerin mezarlıklara verdiği önemi şu sözleriyle vurgulamıştır "Türkler için mezarlıklardan daha aziz bir şey yoktur" (Atay, 2018, s. 5).

Türklerin cenaze ve defin gelenekleri, kültür ve inançlarına dayanmaktadır. Eski Türklerde ölü gömme adetleri cesedin toprağa gömülmesi, teşhir edilmesi ve yakılması şeklinde üç ana yöntemle gerçekleştirilmiştir (Sümbüllü, 2010, s. 66-68). İslam öncesi dönemde, Türkler tek tanrılı bir dine sahip olmalarına rağmen, Şamanist unsurlar, atalar kültü ve yer-su kültü gibi çeşitli inançları da içeren bir dini yapıya sahipti.

Türkler, ölümün bir son olmadığına ve ruhun ölümsüzlüğüne inanır. Bu inanç doğrultusunda, cenaze ve defin işlemleri geleneksel örf ve adetlere uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Cenaze törenlerinin zamanlaması mevsimsel değişimlere ve toprağın durumuna göre belirlenmiştir. Örneğin, defin işlemleri bitkisel biyolojik dönemlerle ilişkilendirilmiş ve önemli olaylar ayın en dolgun olduğu zamanlara denk getirilmiştir (Onay, 2013, s. 479- 490). Özetle, Türklerin mezar ve cenaze gelenekleri, tarih boyunca şekillenen kültürleri, inançları ve değerleriyle yakından ilişkilidir. Bu gelenekler, Türk toplumunun büyük bir saygı ve özenle sürdürdüğü önemli bir mirastır.

Cenaze Defin İşlemlerinde Uygulanan Gelenekler

Yas Tutma ve Kendini Yaralama, Ölü Aşı, Atlarıyla Birlikte Defin ve Balbal Dikme Âdeti

Türk kültüründe cenaze ve defin işlemleri, zengin gelenek ve adetlerle şekillenmiştir. Eski Türk topluluklarında yas tutma ve kendini yaralama adetleri öne çıkmaktadır. İskitler gibi toplumlarda ölen kişinin ardından duyulan acı ve üzüntüyü ifade etmek için çeşitli ritüeller uygulanırdı. Kulak memelerini kesmek, başları kazımak, kolları çizmek, alın ve burunları yırtmak ve sol ellere ok saplamak gibi adetler yaygındı. Saçların ve sakalların kesilmesi de bu uygulamalar arasındaydı (Yücel, 2006, s. 321-322)

İslam'ın kabulü ile birlikte, bazı gelenekler dini inançlarla uyumlu hale getirilmiş ve İslami ritüellerle bütünleşmiştir. Bu durum, Türk toplumlarının geleneksel değerlerini korurken İslam dini ile uyum içinde yaşama yeteneklerini göstermektedir. Örneğin, Dede Korkut hikâyelerinde öldü sanılan Bamsı Beyrek' in ardından Oğuz beylerinin ağlamaları anlatılır (Gökyay, 1973, s. 87). İslam öncesi ve sonrası dönemlerde, ölü aşı verme geleneği önemli bir yer tutmuştur. Kaşgarlı Mahmud' a göre, ölü gömüldükten

üç veya yedi gün sonra verilen bu yemeğe "yuğ basan" denmiştir (Kaşgarlı, 1985, s. 281). İskitlerde başlayan bu gelenek, günümüzde Anadolu'da devam etmektedir (İnan, 2006, s. 190-191).

Türk kültüründe at yetiştiriciliği de önemli bir yer tutar ve cenaze işlemlerinde atlar da rol oynamıştır. Bozkır kültüründe, atın sahibiyle birlikte gömülmesi âdeti yaygındı (Orkun, 1954, s. 12). İslam'ın etkisiyle bu gelenek bazı değişikliklere uğramış olsa da varlığını sürdürmüştür.

Balbal dikme geleneği, ölen kişinin savaşlarda öldürdüğü düşmanları temsil eden heykellerin dikilmesi şeklindeydi. Bu heykeller, ölen kişinin ikinci hayatında hizmet etmesi amacıyla yapılmıştır (Tekin, 1988, s.125). Bu gelenek, zaman içinde değişikliklere uğramış olsa da varlığını korumuştur. Eski Türklerle başlayan kurgan ve balbal dikme geleneği, stellerle devam etmiştir. Bu stellerde ölen kişinin kimliği ve mesleğini belirten kabartmalar bulunurdu.

Mezar taşları, bölgesel özellikler taşır, dönemin sosyo-ekonomik şartları da etkili olmuştur (Çay, 1983, s. 37). Karakoyunlu ve Akkoyunlu dönemlerinde hayvan tasvirli mezar taşları yapılmış (Çay, 1983, s.40) ve bu gelenek günümüzde Ahlat ve Bitlis yörelerinde devam etmektedir. İslamiyet'in kabulü ile birlikte mezar şekilleri değişse de kişilerin ölümsüzleştirilmesi ve mezar yerlerinin anıt sallaştırılması düşüncesi sürmüştür.

Bu gelenekler, Türk kültürünün binlerce yıllık geçmişinden günümüze ulaşan önemli bir miras olarak varlığını sürdürmektedir. İslam'ın kabulüyle bazı değişikliklere uğramış olsa da bu adetler ve gelenekler Türk toplumlarının köklerini ve kültürel kimliklerini yansıtmaktadır.

Bünyan İlçesi- Gergeme (yukarı Doğan) Mahallesi Tarihi Mezarlığı ve Mezar Taşları

Bünyan ilçesi Tarihi

Kayseri iline bağlı Bünyan İlçesi, Anadolu'nun zengin tarihî ve kültürel dokusunu yansıtan önemli bir merkezdir. İlçe, içinde barındırdığı farklı medeniyetlerin etkisi altında kalarak tarih boyunca çeşitli evrimler geçirmiş ve kültürel çeşitliliğiyle dikkat çekmiştir. M.Ö. 4000-1200 yıllarına uzanan bir geçmişe sahip olan Bünyan, çevresindeki kaya mağaraları ve antik kalıntılar aracılığıyla eski yerleşim izlerini günümüze taşımaktadır. İran, Asur, Kapadokya ve Roma medeniyetlerinin izlerini taşıyan bu bölge, Türkleşme süreciyle Anadolu Selçuklu Devleti'nin etkisi altına girmiş ve Ortaçağ Türk dönemine ait birçok eseri bünyesinde barındırmıştır (Bünyan İlçe Tarihi, 2009, s. 256). Özellikle Ulu Camii ve Kervansaray yapıları, bölgenin tarihî dokusunu zenginleştiren önemli eserler arasında yer almaktadır. Tarihsel süreçte bölge, çeşitli medeniyetlerin hâkimiyetine girmiş ve bu süreçte çeşitli kültürel etkileşimlere tanıklık etmiştir. Pers, Roma ve Arap egemenlikleri döneminde de önemli bir yerleşim merkezi olan Bünyan, bu dönemlere ait arkeolojik kalıntılarla zenginleşmiştir. Özellikle Perslerin bölgedeki hâkimiyetini gösteren ateş sunağı gibi eserler (Bittel, 1956, s. 35-42), tarihî zenginliğin birer kanıtıdır. Bünyan, zaman içinde farklı devletlerin ve hükümdarlıkların yönetimi altına girmiş ve bu süreçte çeşitli kültürel etkileşimlere maruz kalmıştır. Osmanlı döneminde Kayseri ve çevresi, Gedik Ahmet Paşa tarafından fethedilmiş ve Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bu dönemde bölgeye Türklerin yerleşmesi hız kazanmış ve İlhanlı Valisi Tac-ı Kızıl Emir Zahirettin Mahmut tarafından camii gibi önemli yapılar inşa edilmiştir (Çayırdağ, 1984, s. 495- 532). 19. yüzyıl sonlarında halkının %60'ı gayri Müslim olan Bünyan, Hristiyan ve Müslüman mahalleleri olmak üzere iki kısma ayrılmış bir yerleşim birimiydi. Yenice mahallesinde Rumlar, Bayramlı mahallesinde Ermeniler oturmakta idi. Hristiyan mahalleleri ile Müslüman mahallelerinde farklı dini ve kültürel yapılar gözlemlenmektedir. Özellikle Rumların çoğunluğunun 1923 yılında Yunanistan'a göç etmesiyle, bölgedeki demografik yapıda değişimler yaşanmıştır (Açıkgöz, 2007, s. 132).

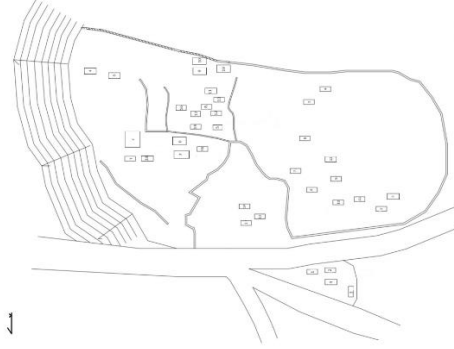
Bünyan'ın tarihî süreci, bölgenin adı ve yerleşim öyküsüyle de ilgilidir. Sarımsaklı Türkmenlerinin bölgeye ilk yerleşen boy olduğu yer adlarından anlaşılmaktadır. Bu durum ilçenin ilk kuruluş yerinin günümüzde Sarımsaklı olarak adlandırılan bölge olduğunun göstermektedir. Daha sonra Bünyan olarak anılmaya başlanan ilçe, Osmanlı döneminde Osmanlı topraklarına katılmış 1895 tarihinde kaymakamlık olmasından dolayı Sultan Abdülhamid'e bir saygı olarak "Bünyan'- Hamid", adı verilmiştir. Meşrutiyetin ilanında /1908) "Hamid" adı kaldırılarak günümüzdeki Bünyan olarak adlandırılmıştır (Üçok, 1953, s. 10). Tüm bu tarihî ve kültürel miras, bölgenin zenginliğini ve çeşitliliğini yansıtmaktadır. Bünyan, Anadolu'nun tarihî ve kültürel dokusuna önemli bir katkı sağlamış ve bu mirası günümüze taşıyarak gelecek nesillere aktarmıştır.

Gergeme (Yukarı Doğan) Mahallesi Tarihi

Bünyan ilçesinin önemli bir tarihi ve coğrafi mirası olan Gergeme Mahallesi, köyün zengin tarihini ve kültürel dokusunu yansıtan önemli bir yerleşim birimidir. Mezarlığı, doğal güzellikleri ve tarihi yapılarıyla dikkat çeken bu mahalle, 1948-49 yıllarında yaşanan bir heyelan sonucunda aşağı ve yukarı olmak üzere iki bölgeye ayrılmıştır: Aşağı Gergeme ve Yukarı Gergeme (Yeni Doğan). Bu olayın ardından, Gergeme Bünyan ilçesiyle birleşerek günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Bölgede halk arasında dillendirilen sözlü anlatımlardan Gergeme' nin eski adı "Karkama" veya " Doruk Yeri" olarak geçmektedir. Ancak, halk arasında dilden dile dolaşan bir efsaneye göre, mahallenin adı Seyyid Baddal Gazi'ye dayandırılmaktadır. Rivayete göre, Seyyid Baddal Gazi'nin atı kaçtığı anda atı ararken "Gel Geme, Gel Geme" şeklinde seslendiği ve bu seslenişin zamanla beldenin adı haline geldiği söylenmektedir. Gergeme'nin tarihî yapılarından biri olan Şammas veya Mamas Manastırı, Hıristiyan azizlerinden Mamas'a atfedilir (Üçok, 1953, s. 11). Manastır, zaman içinde çeşitli dönemlerde restore edilmiş, ancak günümüzde yıkıntılar halinde kalmıştır. Gergeme mahallesi ile ilgili tarihi kayıtlarda 15. yüzyıl sonlarından itibaren bölgede yerleşim olduğu anlaşılmaktadır. 1484 tarihli tahrirde Gergeme hakkında ayrıntılı malumat yoktur. Yalnız Hamza adlı birinin tımarları sayılırken bu köyün ekinliklerinden Kemerlice mezrası ve Trabzonlu Karagözün tımarı olarak gösterilen Gergeme maa Mi sun mezrasının 41 neferi olduğu belirtiliyor. Bahsi geçen mezranın Sadi Bey adında birinin veresesinin mülkü olduğu kaydı da bulunmaktadır (Özbek vd, 2020, s. 46). 16. asır başlarında bölgede gayri Müslim nüfusun çoğunlukta olduğu kaynaklardan anlaşılmaktadır (İnbaşı, 1991, s. 96). Gergeme'nin tarihî kayıtlarında, Türklerin bölgeye yerleşiminin 1520'li yıllardan sonra başladığı belirtilmektedir. İlk yerleşen ailelerden olan Bezirci oğulları ve Bezirciler, bölgede bezircilik yapımlarıyla tanınırlar. Türklerin Gergeme'ye yerleşmesiyle birlikte, bölgede ticaretin ve ekonominin canlanması gözlemlenmiştir. Mahallenin tarihî ve coğrafi dokusu, bölgenin geçmişine ışık tutmakta ve kültürel mirasını korumak adına önemli bir rol oynamaktadır. Gergeme'nin 19. yüzyıla ait nüfus kayıtlarında 136 hane olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, bu dönemde yetişmiş iki halk şairi olan Âşık Sıtkı ve Âşık Memiş Efendi (Akbaş, 1994), bölgenin kültürel mirasını zenginleştirmiştir. Mahallenin tarihî yolculuğunda, Millî Mücadele yıllarında da önemli bir rol oynamıştır. Kayseri'den birçok asker Haçın, Maraş, Urfa, Gazi Antep gibi önemli cephelere gönderilerek bağımsızlık mücadelesine katkı sağlamıştır. Ayrıca, Gergeme'de kurulan ve faaliyetlerini sürdüren bir Rum eğitim cemiyeti ile İstanbul'da kurulan bir Türk Ortodoks Patrikhanesi dikkat çekmektedir. Gergeme'nin tarihî ve coğrafi dokusu, bölgenin geçmişine ışık tutmakta ve kültürel mirasını korumak adına önemli bir rol oynamaktadır. Bu mahalle, hem yerel halkın tarihî kimliğini yaşatmakta hem de ziyaretçilere doğal güzellikleri ve tarihi mirasıyla unutulmaz bir deneyim sunmaktadır. Zengin tarihi geçmişi ve doğal güzellikleriyle Gergeme, ziyaretçilerine hem eğitici hem de keyifli bir gezi

imkânı tanımaktadır. 1930 tarihinde Vali Suat Efendi tarafından Köy statüsünde olan Gergeme mahalle konumuna getirilmiştir. Bu karar, resmi Vilayet gazetesinde yayımlanarak, o tarihten itibaren Gergeme Mahallesi olarak kayıtlara geçti.

Gergeme(Yeni Doğan) Mezarlığı

Çizim 1. Gergeme Mezarlığı Vaziyet Planı (Özbay)

Foto 3. Gergeme (Yukarı Doğan) Mahallesi Tarihi Mezarlığı

Gergeme (Yukarı Doğan) mezarlığı, Gergeme (Yeni Doğan) mahallesinin batı tarafında yer almaktadır. Mezarlık 1991 yılında Kayseri Kültür Varlıkları Bölge Koruma Kurulu tarafından tescillenerek koruma altına alınmıştır (Kültür Varlıkları Koruma Kurulu Karar No: 996-30.03.1991). Kısmen duvarlarla çevrili olan bir alanı kapsayan Gergeme mezarlığında günümüzde gömü yapılmamaktadır. Ancak, mezarlık alanında daha önceden ikinci bir gömü yapıldığının işaretleri eski mezar taşı şahideleri üzerine yapıştırılan mermer levhalardan ve mezarlar üzerindeki tahribattan anlaşılmaktadır. Tarihi Gergeme mezarlığında yer alan günümüze sağlam ulaşmış veya bir kısmı sağlam kalmış, tarihi öneme sahip, yüksek kaliteli ve özenle işlenmiş 37 adet mezar yapısı tespit edilmiş ve incelenmiştir. Mezarlıkta bulunan Osmanlı ve Cumhuriyetin ilk dönemlerini kapsayan mezar taşları süsleme, teknik özellikleri ve malzeme gibi sanat tarihinin konusunu kapsayan unsurlar bu çalışmada ele alınmıştır.

Gergeme (Yukarı Doğan) mezarlığı, mahallenin hemen batı tarafında bulunmaktadır. Ana mezarlık alanı, kuzey ve batı tarafında bir vadi şeklinde alçalmaktadır. Mezarlık alanının tam ortasından güney-kuzey ekseninde kurulu olan ve eni fazla geniş olmayan bir su arki, ana mezarlık alanını iki bölüme ayırmaktadır. Doğu bölgesinde yer alan kabristanlık, dikdörtgene yakın bir alanı içermekte olup, batı bölgesine kıyasla daha küçük ve düz bir alan üzerinde bulunmaktadır. Mezar alanının dört köşesinin istinat duvarlarıyla çevrili olduğu, çevre duvarlarındaki kalıntılardan anlaşılmaktadır. Kısmen düzgün kesme taş ve kaba yonu taş kullanılarak inşa edilen istinat duvarları, zamanla yıkılarak harabeye dönüşmüştür. Doğu

bölgesindeki mezar taşları, mimari yapısı ve bezeme özellikleriyle dikkat çeken önemli bir kültürel mirası oluşturur, buradaki mezar taşları batı bölgesine kıyasla daha gösterişli ve büyük ebatlara sahiptir. Doğu bölgede yer alan mezarlar; çerçevesiz mezar, toprak mezar ve çatma lahit mezar tiptedir. Bunların yanı sıra düz, sade, kitabesiz ve bezemesiz mezar taşları da görülmektedir. Bu alandaki mezarlar incelendiğinde, toplamda 19 adet nitelikli mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan bir tanesi, katalog numarası 2 olan çerçevesiz aile mezarıdır ve içerisinde üç adet mezar başucu şahidesi bulunmaktadır. Katalog No: 2 numaralı mezar yapısında bir adet kadın mezarı ve iki adet de erkek mezarı vardır. Hotoz başlıklı kadın mezarı başucu şahidesinde sadece tarih yazılıdır. Orta kısımda yer alan mezar taşı tamamen kitabesiz ve bezemesizdir, onun hemen yanı başındaki erkek mezarı ise dilimli sarıklı ve kitabeli bir başucu şahidesine sahiptir. Bu mezar yapısının ayakucu şahidesi günümüzde ayakta diğer iki mezarın ayakucu şahidesi zamanla kırılıp yok olmuştur kırık parçaların bir kısmı mevcuttur. Doğu bölgede yer alan kadın mezarları katalog no:1- 2-5-7- 8-14-15-19 numaralı mezarlardır. Erkek mezarları ise katalog no: 2-3-4-6-9-10-11-12-13-16-17-18 numaralı mezar taşlarıdır. Başucu şahidelerinde dilimli sarıklı kavuk, kavuklu ve fesli mezar taşlarına ek olarak, dilimli kemerli, yuvarlak ve sivri kemerli mezar taşları ayrıca baş ve ayaktaşı pahlanmış sivri bir tepelikle sonlanmış mezar taşları bulunmaktadır. Mezar taşlarının çoğunda kitabeleri yer almakla birlikte, bazıları olumsuz hava koşulları nedeniyle tahrip olmuştur. Hem başucu hem de ayakucu şahideler' inde bulunan bu mezar taşları, çeşitli biçim ve süslemeleriyle dikkat çekmektedir. Mezarı oluşturan taşların baş ve ayakucu şahideler' i ile yan cephe taşlarının çoğunluğu zamanla toprak altında kalmasından dolayı bir süslemeye sahip olup olmadığı tam olarak anlaşılamamaktadır. Bir bezemeye sahip olanlar ise toprak altında kaldıklarından dolayı tam olarak seçilememektedir. Mezar taşlarının büyük bir kısmının üzerinde mantarlama ile birlikte likenler ve taşlarda nemden kaynaklı dökülmeler mevcuttur. Baş ve ayakucu şahideler' i ile yan cephe taşlarının birçoğu kırılmış durumdadır ve kırılan parçalar zamanla yok olmuştur. Araştırmaya konu olan diğer mezarların, başucu ve ayakucu taşları doğu-batı yönündedir ve Müslüman Türk mezarlarını temsil etmektedir.

Foto 4. Gergeme Mezarlığı doğu bölgede yer alan katalog no:2, numaralı aile mezarı yapısı (E. Özbay)

Batı bölgesinde yer alan mezar taşları, mimari yapısı ve bezeme özellikleriyle doğu bölgesindeki mezar taşları gibi dikkat çeken önemli bir kültürel miras teşkil etmektedir. Ancak, batı bölgesindeki mezar taşları doğu bölgesindekilere kıyasla daha küçük boyutlu olup, bezeme özellikleri açısından genellikle daha sade bir görünüme sahiptir; sadece birkaç örnek bu genel sadelikten ayrılmaktadır. Bu mezar taşları katalog o: 1-2-3-4-5, numaralı mezarlardır. Batı bölgesinde yer alan mezar taşları genellikle iki renkli olup, siyah ve sarı tonlarıyla belirginleşmektedir. Siyah renkli taşlar çoğunlukta olmakla birlikte, sarı renkli taşlar da yaygın olarak kullanılmaktadır. Mimari açıdan değerlendirildiğinde, batı bölgesindeki mezar taşlarında

genellikle sivri ve yuvarlak kemerli yapılar görülmektedir. Batı bölgesindeki mezarlar çeşitli tiplerde bulunur. Bunlar arasında toprak mezar, çerçeveli mezarlardır. Mezar yapılarını oluşturan unsurların baş ve ayakucu şahideleri çoğunlukla sivri ve yuvarlak kemerlidir. Bazı mezar taşlarında hotoz başlık ve dilimli kemerli olanları da vardır. Batı bölgede bir kitabeye sahip olan iki mezar taşı haricinde, diğer mezar taşlarının kitabeleri yoktur. Batı bölgesinde 14 adet nitelikli kadın ve erkek mezar taşı incelenmiştir. Bunlardan yuvarlak kemerli olanlar katalog no: 2- 3-6- 8-10, numaralı mezar yapılarıdır. Sivri kemerli olanlar 7-9-11-12-13-14, katalog numaralı mezar yapıları, katalog no: 12-14 pahlı ve sivri kemerle son bulmuştur. Katalog no:1, başucu şahidesi kavukludur. Muhtemelen katalog no: 5, numaralı mezar taşı başucu şahidesi kavuklu idi ancak başucu şahide taşı kitabe bölümünden kırılmıştır ve kırık parça kayıptır. Hotoz tepelikli bir adet kadın mezarı vardır katalog no: 4. Katalog No: 2 numaralı mezar taşı dilimli kemerlidir. Bu alanda yer alan mezar taşlarının çoğunluğu kitablesiz, sivri ve yuvarlak kemerlidir. Üzerlerinde herhangi bir süsleme ve bezeme unsuru yoktur. Gergeme mezarlığının en eski tarihli mezar taşının bir tanesi bu alanda yer almaktadır. H. 1211- M. 1796 tarihine ait mezar taşı, katalog no:1 kayıtlıdır. Bezeme unsurları incelendiğinde, başucu taşları, ayakucu taşları ve yan cephe taşlarında bir örnek haricinde (katalog no: 4 güney yan cephe taşı) diğerlerinde herhangi bir süsleme yoktur. Yan cephe taşlarının çoğunluğu toprak altında kalmıştır ve baş ve ayakucu şahideleri ile yan cephe taşlarının birçoğu kırılmış durumdadır.

Foto 5. Batı bölge (E. Özbay)

Ana mezarlık alanının kuzeyinde konumlanmış ve bir tali yol ile ana mezarlık bölümünden ayrı bağımsız küçük bir üçgen alanı kapsayan mezarlıkta yer alan mezar tipleri; çerçeveli mezarlar ve çatma lahit mezarlardan oluşmaktadır, ancak çoğunluğu tahrip olmuş durumdadır. Bu alanda 4 adet mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan bir tanesi katalog no: 3, kitabeli kadın mezarıdır. H. 1211, M. 1796 tarihine ait Gergeme mezarlığında yer alan en eski tarihli iki mezar taşından biridir. Katalog no:1-2-4 numaralı mezarlar kitabeli ve erkek mezarlarıdır.

Foto 6. Gergeme Mezarlığı, üçgen alan (E. Özbay)

Bu mezarlıklar, bölgenin tarihî ve kültürel dokusunu yansıtan önemli unsurlardır. Burada bulunan mezarlar, bölge halkının geçmişine ve kültürel kimliğine ışık tutmaktadır. Mezarlık alanlarının coğrafi konumu, mahallenin doğal yapılarıyla etkileşim içinde olup, mahalle sakinleri için önemli bir sembolik ve ruhani değere sahiptir. Mezarlıkların bakımı ve korunması, yerel toplumun kültürel mirasını ve tarihî geçmişini gelecek nesillere aktarma çabasının bir parçasıdır.

Katalog

Katalog bölümünde Tarihi Gergeme Mahallesi mezarlığında bulunan sanat tarihi açısından öneme haiz 37 adet mezar tanıtılmıştır. Mezarlar, mezarlık alanındaki konumlarına göre değerlendirilmiş ve sıralanmıştır.

Gergeme Mezarlığı; Doğu Bölge

Katalog No: 1

Mezar Biçimi: Çatma lahit mezar

Kitabe: ١٢٧٩ (1279, ya zairan bi kabri Hel itebarte bi hali,

Ve küntü emsi misleke, ve ente tasirun misli

El merhum aile binti Muhammed (Merhume Muhammed kızı Ayşe)

..... Ruhuna el Fatiha.

Ayakucu şahide kitabesi: Şükrü Ağa Kerimesi.....

Malzeme: Taş

İşleniş Tekniği: Alçak kabartma

Tanım

Çatma Lahit mezar; başucu şahidesi boyun kısmında yer alan lira sıralı kolye takı motifi ile dikkat çekmektedir. Dikdörtgen şeklindeki şahidenin üst kısmı, boyun hizasına kadar pahlanmış olup, en üstte vefat tarihi yamuk bir alan içerisinde verilmiştir, devamında altta, altı bölümlük alçak kabartma tekniği ile işlenmiş sülüs yazı ile yazılmış kitabe bulunmaktadır. Kitabeler, kalın kaval silmelerle sınırlandırılmış yatay dikdörtgen kartuşlar içerisinde yer almaktadır. Başucu şahidesi, kitabenin hemen altında yatay bir silme ile iki kısma ayrılmış olup, bu silmenin hemen altında yatayda devam eden kaval bir silme bulunmaktadır. Ancak, zamanla mevcut bezeme deforme olmuştur. Güney cephe yan taşında, en üstte yatayda seyreden iki yatay silme yer almaktadır, silmeler blok taşın orta kısmında muhtemelen yarım yuvarlak bir kemer oluşturmuş ancak bezeme zamanla deforme olmuş ve günümüze ulaşamamıştır. Başucu şahide' sinin orta ve üst kısmında kısmen kırıklar mevcuttur. Ayakucu şahidesi kaş kemerlidir. Olumsuz hava şartlarından oldukça etkilenmiş ve tahrip olmuştur. Şahide'in dikeyde dikdörtgen yüzeyinde, sol üst kısımda kırılmalar ve dökülmeler bulunmaktadır. Şahidenin üzerinde bir kitabesi vardı, ancak bu kitabe günümüze ulaşamamıştır. Yalnızca üst kısımdan aşağıya doğru dört satırdan oluşan bir kitabe metni görülmektedir.

Kuzey cephe yan taşı da güney cephe yan taşı gibi mevcut bezeme zamanla tahrip olmuştur. Sadece en üstte yatayda seyreden bir kaval silme bulunmaktadır. Orta kısımda yarım yuvarlak bir kemer oluşturulmuş olup, bu kemerin tamamı günümüze ulaşamamıştır.

Katalog No: 2

Mezar Biçimi: Çerçeveli aile mezarı

Kitabe: Ya zairan bi kabri

Hel itebarte bi hali ve kuntu emsi misleke

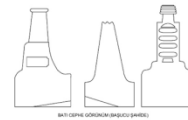
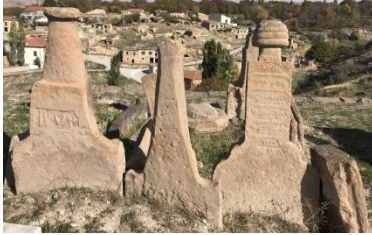
Ve ente tasirun misli, El merhum El mağfur

Derviş Ağa zade Kahraman Ağa, ruhu için Fatiha, ١٢٨٦(1286)

Hotoz başlıklı mezar taşı kitabe tarihi: ١٢٧٢(1272)

Malzeme: Taş

İşleniş Tekniği: Alçak kabartma

Tanım

Aile Mezarı; yaklaşık on iki metre kare bir alan içinde yer alan aile mezarından günümüze üç adet başucu ve bir tane de ayakucu şahidesi ulaşmıştır. Mezar taşları yöreye özgü küfeki taştan yapılmıştır. En sağda yer alan 1286 (١٢٨٦) kitabe tarihli mezarın başucu ve ayakucu şahidesi ayaktadır.

Stilize insan silüetini andıran başucu şahidesi beş sarımlı bir kavukla son bulmaktadır. Düşey de dikdörtgen şahidenin üzerinde en üst bölümde bir yamuk alan içerisinde nesih yazı ile başlayan kitabesi, yuvarlak elips dairelerle sınırlandırılmış çerçeveler içerisinde dört bölüme ayrılmıştır. En altta bir yamuk içerisinde vefat tarihine yer verilmiştir. Ana gövde üzerinde her iki taraftan da dilimli kemerlerle daralarak yükselen ve dikeyde dikdörtgen şahide üzerinde herhangi bir bezeme yoktur.

Sade ve kitabesiz ayakucu şahidesi üzerinde zamanla olumsuz hava şartlarından dolayı dökülmeler meydana gelmiştir. Aile mezarının kuzey ve güney yan cephe taşları gerek insanlar tarafında gerekse olumsuz hava şartlarından dolayı; blok yan taşlar kırılmış ve bozulmuş bir kısmı da kaybolmuştur. Ortadaki 2. başucu şahidesi üzerinde herhangi bir kitabe ve tarih yoktur. Şahidenin en üst kısmı zik zak'lı bir kemerle son bulmuştur. Yan kenarları dikeyine pahlı şahide de herhangi bir bezeme veya süsleme unsuru yoktur. Ayakucu şahidesi zamanla kırılmış ve yok olmuştur.

En soldaki mezarın başucu şahidesi ayaktadır. Hotoz başlıklı başucu şahidesinin alt kısmı yarı yarıya toprak altındadır. Üzerinde 1272 (١٢٧٢) tarihli ibareden başka herhangi bir kitabe ve süsleme unsuru yoktur, başucu şahide aşağıdan yukarıya doğru bir honi şeklinde daralarak yükselmekte ve bir hotoz başlıkla son bulmaktadır.

Katalog No: 3

Mezar Biçimi: Çatma lahit mezar

Kitabe: ١٢٩٧(1297), Ancak kul habibi ümmet

Bekaya eyledi rihlet, Hüda onlara kıl inayet
Makamını cennet eyle, Muhammed oğlu Hacı Halil
Ruhu için El Fatiha

Malzeme: Taş

İşleniş Tekniği: Alçak kabartma

Tanım

Mehmed oğlu Hacı Halil'e ait çatma lahit mezarın, kuzey ve güney yan cephe taşları ile ayakucu şahidesi kırık ve tahrip olmuş durumdadır. Fesli başlık ile son bulan başucu şahidesi üzerinde yer alan kitabesiyle ana gövde üzerinden her iki taraftan dilimli kemerlerle daralarak yükselmiş ve dikeyde bir dikdörtgen oluşturmuştur. Alçak kabartma tekniğinde, yamuk bir şekil içerisinde verilen tarih ile hemen altta Nesih bir yazı türü ile işlenen altı bölümlük kitabe kalın dikdörtgen kartuşlar içerisinde kalın silmelerle ayrılmıştır. Alçak kabartma tekniğinde yer almaktadır. Kazıma tekniği ile başucu şahidesi ana gövde üzerinde yatayda kaval bir silme ile orta kısımda sivri bir kemerli bir bezeme yer almaktadır. Sivri kemerli silmenin haricinde bezeme unsuru yoktur.

Katalog No: 4

Mezar Biçimi: Çerçeveli mezar

Kitabe: ١٦٦٣ (1223), Hüvel Hallakul Baki

Abdun Asi Rabbu afi

Yunus Ali Efendi

Ruhu için El Fatiha

Malzeme: Taş

İşleniş Tekniği: Alçak kabartma

Tanım

Yukarı Gergeme mezarlığında bulunan, Yunus Ali efendiye ait şahideli çerçeveli mezar, mezarlıkta ikinci bir örneğini görmediğimiz zengin bir süsleme ve bezemeye sahiptir.

Başucu şahide' sinin ana gövdesi yarı yarıya toprak altında kalmıştır. Bu sebeple ana gövde üzerindeki bezemenin ne olduğu bilinmemektedir. Hemen onun üstünde altta yarım yuvarlak kemerli bir yamuk şekil vardır, yamuk içinde yer alan şey de zamanla tahribata uğramış ve yok olmuştur. Şahide üzerinde alçak kabartma tekniğinde kalın silmelerle oluşturulan dikdörtgen kartuşlar içerisinde mezar sahibine ait olan sülüs yazı ile yazılmış kitabe yer almaktadır. Başucu şahidesi tepe de bir kavukla son bulmaktadır. Başucu şahidesinin güneye bakan cephesinde iki adet alçak kabartma tekniğinde yapılmış stilize insan silüeti (semazen) motifi vardır. Kuzey ve güney cephe yan taşları yarı yarıya toprak altında kalmış ve zaman içerisinde kırılmış, tahrip olmuştur.

Ayakucu şahidesi ana gövde kısmında iç içe iki yuvarlak daire içerisinde de altı yapraklı çiçek motifi vardır, onun hemen üstünde salkımları aşağıya doğru sarkan bir üzüm çubuğu ve üzerinde yer alan altı adet üzüm salkımı alçak kabartma tekniğinde işlenmiştir. Dikeyde dikdörtgen şahide yarım yuvarlak bir kemerle sonlanarak bir boyun kısmı oluşturmuş ve tepe noktada bir kavukla son bulmuştur.

Katalog No: 5

Mezar Biçimi: Çerçeveli mezar

Kitabe: Huvel Baki, Ziyared animdan

Ancak dua, Muhammed Ağa Kerimesi

Elmas Hatun, Ruhu için Fatiha, ١٠٦(1..2)

Malzeme: Taş

İşleniş Tekniği: Alçak kabartma

Tanım

Yukarı Gergeme mezarlığında bulunan kitabesinde ziyaretçilerinde hayır dua isteyen yöresel küfeki taştan yapılmış olan Elmas Hatuna ait hotoz başlıklı kadın mezarından günümüzde sadece başucu şahidesi sağlam olup ayakucu ve yan cephe taşlarını oluşturan taşlar zaman içerisinde kırılmış bir kısmı da kaybolmuştur. Dikine dikdörtgen başucu şahidesi üzerinde yedi bölümlük kenarları kalın silmelerle çevrelenmiş dikdörtgen bölümler içerisinde, alçak kabartma tekniğinde sülüs yazı ile yazılmış kitabesi yer almaktadır. Tarih kısmı okunamamaktadır.

Katalog No: 6

Mezar Biçimi: Çerçeveli mezar

Kitabe: ١٢٩٢(1292), Huvel Baki

...ruhu için el Fatiha

Malzeme: Taş

İşleniş Tekniği: Alçak kabartma**Tanım**

Yukarı Gergeme (Doğanlar) mezarlığında yer alan çerçevesiz mezar, mezar taşı zamanla gerek mezar sahiplerinin duyarsızlığı gerekse diğer insanlar tarafından oldukça tahribata uğramış ve mezar yeri kaybolmuştur. Başucu şahidesi iki parçaya bölünmüş olan mezar taşı yerde yatık vaziyettedir. Başucu şahidesinin gövde kısmı üzerinde kazıma tekniği ile sol üstte bir tamga ve çatılı bir ev motifi yarım yuvarlak bir kemer içerisine işlenmiştir. Motifin hemen üzerinde bir yamuk şekil içerisinde Sülüs yazı ile yazılan kitabenin bir parçası yer almaktadır. Şahide taşının dikdörtgen yüzeyinde bir yamuk şekil içerisinde tarih alt kısmında ise silmelerle ayrılan dikdörtgen kartuşlar içerisinde tamamına yakını tahrip olmuş kitabe yer almaktadır. Başucu şahidesi dikdörtgen gövde üzerinde bir kavukla sonlanmıştır.

Katalog No: 7**Mezar Biçimi:** Çerçevesiz mezar**Kitabe:** ١٢٢٨ (1228), Çerhi Güzidenin Vefatı,

Biçare Cihan İçinde Safa yoktu Asla,

Şefaak kıl Ya Muhammed Mustafa,

Yalman Efendi Kerimesi Cennet Hatun

Ruhu için el fatiha

Malzeme:Taş**İşleniş Tekniği:** Alçak kabartma**Tanım**

Cennet Hatun mezar taşı hotoz başlıklı çerçevesiz mezar, başucu şahide' sindeki eşsiz gül motifi ve boynundaki lira sıralı kolye gerdanlığı ile hemen göze çarpmaktadır. Başucu şahidesinin üzerinde yedi bölümlük sülüs yazı ile yazılmış silmelerle dikdörtgen kartuşlar içerisinde birbirinden ayrılmış, alçak kabartma tekniği ile yazılan kitabesi ile birlikte bir tarih vardır. Başucu şahidesinin alt gövde kısmının

yarısından fazlası toprak altında kalmıştır. Başucu taşı gövdesinde kalın bir kaval silme şahideyi iki bölüme ayırmıştır. Kaval silmeden başka şahidenin üzerinde herhangi bir bezeme unsuru yoktur. Başucu taşı her iki taraftan daralarak dikeyde dikdörtgen bir görünüm kazanmıştır. Dikdörtgen yüzeyde en üstte vefat tarihi yer almaktadır. Onun hemen altında ise silmelerle Ayakucu şahidesi ortasından ikiye ayrılmıştır, kırık parça kayıptır. Yan cephe blok taşları kırılarak ikiye bölünmüştür. Mezar orijinalliyini yitirmiş durumdadır.

Katalog No: 8

Mezar Biçimi: Çerçeveli mezar

Malzeme: Taş

İşleniş Tekniği: Alçak kabartma

Tanım

Baş ve ayakucu şahideli çerçeveli mezarın, başucu şahidesin' de herhangi bir kitabe ve vefat tarihi yoktur. Ancak başucu şahidesinin yapısı ve süsleme tekniği bize bu mezar taşının bir kadına ait olduğu izlenimi vermektedir. İç bükey ve dış bükey kavisler yaparak yükselen başucu taşı üzerinde herhangi bir kompozisyon yoktur. Kabri oluşturan mezar taşları günümüze sağlam olarak ulaşmış ancak mezar orijinalliyini yitirmiş durumdadır. Güney cephe yan taşı tamamen toprak altında kalmıştır. Kuzey cephe yan taşı ise ayakta sağlam olmasına rağmen orijinal halinden uzaktır.

Başucu mezar taşının gövdesinde yatay da bir kaval silme taşın ortasında yarım yuvarlak bir kemer oluşturmuştur. Mezar taşının zeminle birleştiği yerde ikinci bir silme yatay olarak taşı iki ye ayırmaktadır ancak taşın kalan kısmı toprak altında olduğu için silmenin altında ne olduğu gözükmemektedir. Görüntüsüyle stilize insan silüetini andıran figürünü andıran ayakucu taşı da aynı başucu taşı gibi sadedir ancak yüzeyinde meydana gelen deformeler ve dökülmelerden dolayı bir bezeme unsuru varsa da yok olmuştur

Katalog No:9

Mezar Biçimi: Çerçeveli mezar

Kitabe: ١٢٤١ (1241), Hüvel Hallakul Baki,

Abdi Ali Saçar Oğlu, Emin bin Abdi,

Ruhuna Fatih

Malzeme: Taş

İşleniş Tekniği: Alçak kabartma

Tanım

Yukarı Gergeme mezarlığının Güney tarafında bulunan çerçeveli mezar, başucu ve ayakucu şahidesi ile bir kısmı toprak altında kalmış yan cephe taşları ile günümüze ulaşmıştır. Başucu şahidesi yuvarlak kemerlidir. Başucu şahidesinin üzerinde iki bölümlük Ta'lik yazı ile alçak kabartma tekniğinde yazılmış kitabesi ile kitabenin hemen altında vefat tarihi yazılıdır. Şahide üzerinde herhangi bir bezeme unsuru yoktur. Başucu şahidesinin büyük bir kısmı toprak altındadır. Ayakucu şahidesi yüzeyinde nemden kaynaklı dökülmeler vardır. Ayakucu şahidesi aynı başucu şahidesi gibi batı yöne doğru eğilmiştir. Şahidenin üzerinde herhangi bir bezeme unsuru yoktur, sadedir. Kuzey cephe yan taşı sağlam bir blok halinde olsa da her iki uç kısmında kırılmalar mevcuttur. Güney cephe yan taşı sağlam olmakla birlikte mezar taşları yerlerinden oynamış ve yan yatmıştır. Her iki yan cephe taşları üzerinde de herhangi bir bezeme ve motif yoktur.

Katalog No: 10

Mezar Biçimi: Çerçeveli mezar

Kitabe: ١٢٤٢ (1242), Hüvel Hallakul Baki,

Abdi Saçar Oğlu, İbrahim bin Abdullah,

Ruhu için Fatiha

Malzeme: Taş

İşleniş Tekniği: Alçak kabartma

Tanım

Gergeme mezarlığında bulunan Başucu şahideli çerçeve mezar, kabristanın güney tarafında bulunmaktadır. Başucu şahidesinde; Ta'lik yazı ile alçak kabartma tekniğinde bir kare alan içerisinde yazılan kitabesinin hemen altında yamuk bir alan içinde tarih yazılmıştır. Şahide üzerinde herhangi bir kompozisyon yoktur. Başucu şahidesi yuvarlak kemerlidir. Şahidenin sağ tarafı yani gövdesinin yarısı

toprak altındadır. Bezemesiz ayakucu şahidesi ikiye parçaya bölünmüştür kırık parça kayıptır. Kuzey ve güney yan cephe yan taşları sağlam bir blok taş olarak günümüze ulaşmıştır, taş yüzeyinde deformeler başlamıştır. Güney yan cephe taşının enine ve dikeyine yarısından fazlası toprak altındadır.

Katalog No:11

Mezar Biçimi: Çerçeveli mezar

Kitabe: ١٢١٤ (1214), Maşaallah, Sahib-ül Hay'r Ali Efendi

Malzeme: Taş

İşleniş Tekniği: Alçak kabartma

Tanım

Yöresel taştan çerçeveli mezar. Başucu şahidesi ana gövde üzerinde sülüs yazı ile alçak kabartma tekniğinde yazılmış kitabe ve vefat tarihi yer almaktadır Gerek başucu gerekse ayakucu şahidesi, gövde kısmından her iki taraftan da daralarak pahlı bir şekilde altıgen oluşturmuş ve sivri bir kemerle son bulmuştur. Her iki şahide de zamanla toprak altında kalmıştır. Mezar taşlarından güney cephe yan taşının yarısından fazla olan bölümü yan yatmış şekilde sağlam olmakla birlikte toprak altında kalmıştır. Kuzey cephe yan taşı da Güney cephe yan taşı gibi sağlam olmakla birlikte yan yatmış ve büyük bir bölümü toprak altında kalmıştır, taş yüzeyinde herhangi bir bezeme yoktur.

Katalog No:12

Mezar Biçimi: Çerçeveli mezar

Kitabe: ١٢٣?(123?), Huvel Hallakul Baki

İlahi abdekel asi etake

Mukirran bi,z-zunubi ve kad deaka

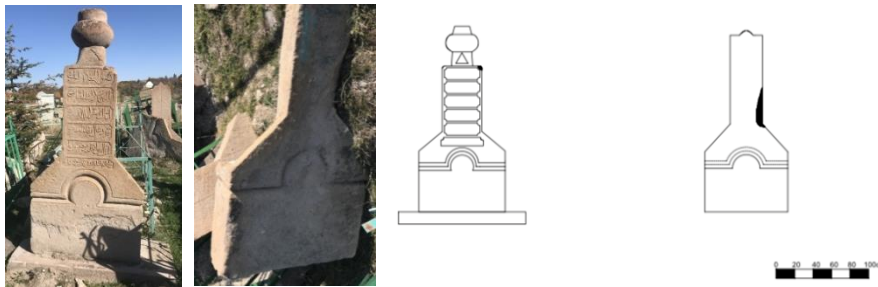
Fe- in tağfir fe ente lizaka ehlun

Ve in tadrud fe- men yerham sivake

Süleyman Efendi ruhu için Fatiha.

Malzeme: Taş

İşleniş Tekniği: Alçak kabartma

Tanım

Süleyman Efendi'ye ait çerçevesiz mezar, tahrip olmuş bir vaziyettedir. Günümüzde sadece başucu şahidesi ayakta olup ayakucu şahidesi yerde yatık şekilde bırakılmıştır. Şahidenin ana gövdesi üzerinde yatayda kalın bir kaval silme orta kısımda yarım yuvarlak bir yarım ay kemeri oluşturmuştur. Bunun haricinde gövde kısmında herhangi bir bezeme unsuru yoktur. Başucu şahidesinin dikdörtgen yüzeyi üzerinde altı bölümlük kitabe yatayda dikdörtgen kartuşlar içerisinde silmelerle sınırlı bölümler oluşturmuştur. Kitabe alçak kabartma tekniğinde sülüs yazı ile işlenmiştir. Üçgen bir şekil içerisinde yer alan vefat tarihi kısmen silinip yok olmuşsa da vefat tarihi haricindeki bölümlerin büyük çoğunluğu okunabilmektedir. Başucu şahidesi büyükçe bir kavukla son bulmaktadır üzerinde herhangi bir bezeme yoktur. Yerde yatık vaziyette duran ayakucu şahidesi gövde kısmında başucu şahidesin deki gibi aynı ölçülerde kazıma tekniğinde bir kalın kaval silme ile başlayan yarım yuvarlak kemer oluşturmuştur.

Katalog No13

Mezar Biçimi: Mezar tahrip olmuş

Kitabe: ١٢٢٨ (1228), Huvel Hallakul Baki

Rabbe afi.....

Yunus İbn-i Ahmed ruhu için Fatiha

Malzeme: Taş

İşleniş Tekniği: Alçak kabartma

Tanım

Yasin ibni Ahmed mezarı tamamen orijinalliğini kaybetmiş ve mezar yeri tahrip olmuştur. Tepe kısmı zamanla kırılıp yok olan şahidenin üzerinde yarım yuvarlak bir bölüm içerisinde alçak kabartma tekniğinde Sülüs yazı vefat tarihi ile beraber hemen altında ise yatayda dikdörtgen bölümler içerisinde üç bölümlük kitabesi yer almaktadır. Şahidenin üst kısmı pahlanarak bir altıgen oluşturulmuştur. Ayakucu şahidesi gövde bölümünün hemen üzerinden iki ayrı parçaya ayrılmıştır kırık parça kaybolmuştur.

Katalog No:14

Mezar Biçimi: Çatma lahit mezar

Kitabe: ..., Ruhu için el Fatiha

Malzeme: Taş

İşleniş Tekniği: Alçak kabartma

Tanım

Yöresel küfeki taştan yapılmış, kaideli hotozbaşlıklı çatma lahit mezar, zamanla çimento ile tamirat görmüştür. Başucu şahidesinin gövde kısmında yer alan bezeme olumsuz hava şartlarından dolayı tahribata uğramış ve yok olmuştur. Başucu şahidenin düşey dikdörtgen yüzeyinde üst kısımda İki bölümlük kitabe kısmının cüz'i bir kısmı günümüze ulaşmış ancak okunur durumda değildir. Kitabenin hemen üstünde yamuk şekil içerisinde vefat tarihi de okunamaz durumdadır. Şahidenin boyun kısmında yer alan gerdanlık kolyenin de bir kısmı tahribata uğramış ancak gerdanlık kolyenin sağlam kısımları seçilebilir vaziyette günümüze ulaşmıştır. Ayakucu şahidesi gövdesinde kazıma tekniğinde kalın bir kaval silme yarım yuvarlak kemer motifi ile hareketlilik kazandırılmıştır. Ayakucu şahidesi her iki yan cephe taşlarından çimento ile birleştirilmek suretiyle bir tamirat geçirmiştir, şahidenin düşey dikdörtgen yüzeyi de olumsuz hava şartlarından etkilenmiş ve şahide yüzeyinde dökülmeler başlamıştır. Şahidenin sol üst tarafı yaklaşık 35-40 cm. civarında kırılmalar meydana gelmiştir. Şahide üst kısımda her iki cihetten daralarak kaş kemerle son bulmaktadır,

Kuzey cephe yan taşı bir bütün olarak ayakta olmasına rağmen dikdörtgen yüzeyde üst kısımda yer alan kazıma tekniğinde yapılmış kalın kaval silme kısmen de olsa tahribata uğramış ancak seçilebilir durumdadır. Kalın kaval silme dikdörtgen yüzeyin tam orta kısmında bir yarım yuvarlak kemer ile son bulmaktadır. Dikdörtgen kuzey cephe yan taşında da aşınmalar ve dökülmelerden kaynaklı tahribat vardır.

Katalog No: 15

Mezar Biçimi: Çerçeveli mezar

Kitabe: Yok

Malzeme: Taş

Tanım

Dilimli kemerli başucu şahidesi üzerinde herhangi bir kitabe ve bezeme yoktur. Geniş bir dikdörtgen gövdeye sahip olan başucu ve ayakucu şahidesi her iki taraftan da dilimli kemerlerle daralarak tepe noktada yuvarlak kemerle son bulmuştur. Başucu şahidesinin bir kısmı toprak altın da kalmıştır. Ayakucu taşı da başucu şahidesine benzer özelliklere sahiptir taş sade olup üzerinde herhangi bir bezeme yoktur. Mezarın

yan cephe taşları zamanla yapılan ikinci bir gömü ile kaybolmuştur. Mezar üzerine zamanla ikinci bir gömü yapılmıştır.

Katalog No:16

Mezar Biçimi: Çerçeveleli mezar

Kitabe: Yok

Malzeme: Taş

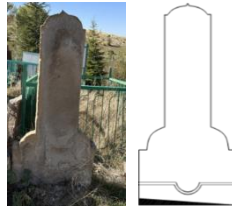
Tanım

Ayakucu şahideli, stilize insan silüetli mezarının ayakucu şahidesi hariç diğer başucu şahidesi ve yan cephe taşları günümüze ulaşmamıştır. Ayakucu şahidesinin ana alt gövdesinin orta kısmında geniş bir kaval silme orta da yarım yuvarlak bir kemer motifi vardır ancak taşta oluşan tahribat ve taşın gövde kısmının toprak altında olması nedeniyle tam olarak kompozisyon seçilememektedir. Ayakucu şahide geniş bir ana gövde üzerinde dikeyde dikdörtgen şeklinde yükselerek en üstte yarım yuvarlak kemerle son bulmuş en üst kısmında ise insan kafasını andıran yuvarlak bir serpuşla son bulmuştur.

Katalog No: 17

Mezar Biçimi: Çerçeveleli mezar

Malzeme: Taş

Tanım

Yukarı Gergeme mezarlığında yöresel taştan yapılmış bulunan ayakucu şahideli mezarın sadece ayakucu şahidesi vardır. Başucu şahidesi ile kuzey ve güney yan cephe taşları Başucu şahidesinin bulunduğu yere bir başka mezar yeri yapılarak mezar tamamen yok olmuştur. Ayakucu şahidesinin üzerinde yatayda bir silme kuşağı orta kısımda yarım kemerli bir bezemesi vardır herhangi bir kitabe ve süsleme unsuru yoktur. Zamanla doğal hava şartlarından kaynaklı tahribata uğrayan şahide üzerinde ve dökülmeler görülmektedir.

Katalog No:18

Mezar Biçimi: Çatma lahit mezar

Kitabe: ١٣٣٤ (1334) Huvel Hallakul Baki

Ya zairan bi kabri, Hel itebarte bi hali

El merhum el hami

Emin okuyan El Hacı Hüseyin ağa, Ruhuna el Fatiha

Malzeme: Taş

İşleniş Tekniği: Alçak kabartma**Tanım**

Çatma lahit mezar üzerinde ikinci bir gömü (ana gövde üzerinde yer alan kitabe üzerine beyaz mermer levha daha sonradan yapıştırılmıştır) izleri görülmektedir. Dikeyde dikdörtgen başucu şahidesi üzerinde yer alan altı bölümlük nesih yazı ile yazılan kitabesi dikdörtgen kartuşlar içerisinde ve silmelerle birbirinde ayrılmıştır. Başucu şahidesi üst kısımda omuz kısmında yatayda oluşturulan bir "S" kıvrımı ve uzun bir boyun ve boyun üzerinde dairesel bir kavukla son bulmaktadır. Şahide üzerinde herhangi bir bezeme unsuru bulunmamaktadır.

Doğu cephede yer alan ayakucu şahidesi üzerinde olumsuz hava şartlarından dolayı kısmi dökülmeler mevcuttur, kitabesi olmayan ayakucu şahidesinin alt ana gövdesinde büyükçe bir daire içerisinde alçak kabartma tekniğinde altı kollu bir çiçek motifi alçak kabartma tekniğinde uygulanmıştır.

Güney ve kuzey cephe yan blok taşları üzerinde taşın üst bölümde kalın bir silme ile devam eden ağız kısmı yukarı doğru çevrili yarım yuvarlak kemerli daire şeklinde oyma kazıma tekniği ile yapılmış bir motif mevcuttur.

Katalog No: 19

Mezar Biçimi: Toprak mezar

Malzeme: Taş

İşleniş Tekniği: Alçak kabartma

Tanım

Toprak mezar, mezar alanı etrafı demir parmaklıklarla koruma altına alınmıştır. Mezarın kuzey-güney yan cephe taşları mevcut değildir bu nedenle toprak mezar olarak değerlendirilmiştir. Başucu şahidesinin büyük bir bölümü toprak altında kalmıştır. Ana dikdörtgen gövde iç bükey bir kavisle dikeyde bir dikdörtgen oluşturmuş, bu dikdörtgenin hemen üzerinde şahidenin arka kısmından huni şeklinde her iki kenardan yükselerek yukarı tepe noktada hotoz bir başlıkla son bulmuştur. Başucu taşının kitabesi

yoktur. Ana gövdenin orta kısmında geniş bir kaval silme ile oluşturulan yarım yuvarlak kemerli bir dairesel bir bezemenin yarısından fazlası toprak altında kaldığı için nasıl bir bezeme olduğu tam olarak seçilememektedir, hemen solunda üst kısımda tamga şeklinde yapılmış bir işaret vardır. Ayakucu şahidesi geniş dikdörtgen bir gövde üzerinde her iki kenardan iç bükey bir kavisle dikeyde dikdörtgen yapacak şekilde yükselmiş ancak şahidenin üst kısmı zamanla kırılmış ve kırık bölüm kaybolmuştur. Şahide üzerinde herhangi bir bezeme unsuru yoktur

Gergeme Mezarlığı Batı Bölgede Bulunan Alan Mezar Taşları

Katalog No:1

Mezar Biçimi: Çerçevesiz mezar

Kitabe: ۱۲۱۱(1211), Riyadan halimi..... Duadan ...

Malzeme: Taş

İşleniş Tekniği: Alçak kabartma

Tanım

Genel Tanım: Gergeme (Yeni Doğan) Mezarlığı batı bölgede bulunan 1211'tarihli, yöreye özgü (küfeki) taştan yapılmış başucu şahideli çerçevesiz mezar, serpuş bir başlıkla sonlanan başucu taşı üzerinde herhangi bir kitabe ve bezeme yoktur. Kitabesi ana gövde üzerinde rika yazı ile yazılmıştır ancak bazı bölümler gerek yazının silikliğinden gerekse başucu taşının gövde kısmının fazlaca toprak altında kalmasından dolayı okunamamıştır. Ortadan kırılarak iki parçaya ayrılan ayakucu şahidesinin kırık parçası kayıptır. Şahide üzerinde herhangi bir bezeme yoktur. Mezar yan cephe taşları zamanla kayıp olmuş ve mezar demir bir kafesle orijinallliğini yitirmiştir.

Katalog No:2

Mezar Biçimi: Çerçevesiz mezar

Kitabe: Yok

Malzeme: Yöresel taş

Tanım

Baş ve ayakucu şahideli çerçevesiz mezar yapısı yöresel taştan yapılmış sarımsı renklidir. Geniş kare ana gövde dilimli kemerlerle iç bükey ve dış bükey kıvrımlarla en üst noktada yuvarlak bir kemerle

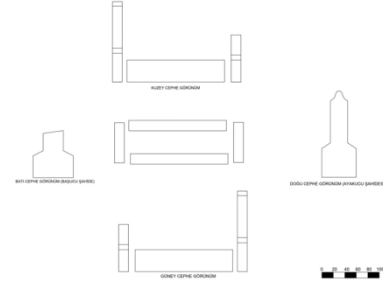
son bulmaktadır. Ayakucu şahide de aynı başucu şahidesi gibi geniş bir kare ana gövde üzerinde dilimli kemerlerle iç bükey ve dış bükey kıvrımlarla yükselip en üst noktada yuvarlak kemerle son bulmuştur. Mezar taşları üzerinde yoğun bir şekilde mantarlama ve liken mevcuttur. Kuzey cephe yan taşı ve güney cephe yan taşı sağlam olmakla birlikte taşın batı tarafı toprak altında kalmıştır üzerinde herhangi bir bezeme unsuru yoktur.

Katalog No: 3

Mezar Biçimi: Çerçevelevi mezar

Kitabe: Yok

Malzeme: Taş

Tanım

Çerçevelevi mezar yöresel taştan yapılmış koyu sarımtırak renklidir. Kare ana gövde üzerinde kitabe ve süsleme yoktur. Başucu şahide dikeyde dikdörtgen bir biçimde yükselerek yuvarlak bir kemerle son bulmaktadır. Şahide üzerinde nem ve rutubet kaynaklı mantarlama vardır. Ayakucu şahidesi kırılarak iki parçaya bölünmüştür kırık parça kayıptır. Güney ve kuzey yan cephe taşı bir bütün olarak ayakta, taş yarı yarıya toprak altındadır. Sade ve bezemesizdir. Kuzey cephe yan taşı bir bütün olarak ayakta, taş yarı yarıya toprak altındadır. Sade ve bezemesizdir.

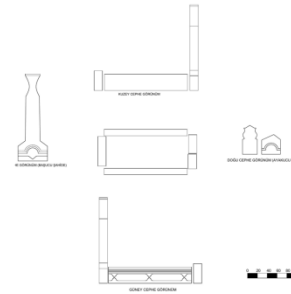
Katalog No: 4

Mezar Biçimi: Çerçevelevi mezar

Kitabe: Yok

Malzeme: Taş

İşleniş Tekniği: Alçak kabartma

Tanım

Başucu şahidesinin gövde kısmı yarıdan fazlası toprak altında kalmıştır. Şahide üzerinde iç içe geçirilmiş yarım yuvarlak kemerli bir bezeme vardır ancak bezeme de toprak altındadır. Dikeyde yükselen

başucu şahidesi yukarıda her iki kenardan daralarak yükselmiş ve hotoz bir başlıkla son bulmuştur. Ana gövde üzerinde nem ve rutubet kaynaklı mantarlama vardır. Ayakucu şahidesi iki parçaya bölünmüştür. Alt ana gövde kısmı yaklaşık 20-25 cm yükseklikte kırık vaziyettedir, kırık parçanın üst kısmının bir bölümü mevcuttur. Kırık şahidenin üst kısmı iç bükey dış bükey kıvrımlarla yükselmekte ve sivri bir kemerle son bulmaktadır. Kuzey ve Güney cephe yan taşı bir bütün olarak ayakta, taş üzerinde üst kısımda enine kazıma ve oyma tekniği ile kalın bir kaval silme yer almaktadır. Kaval silmenin hemen altında alçak kabartma tekniğinde geometrik bir bezeme mevcuttur, alt kısım toprak altındadır. Her iki yan cephe taşında oldukça fazla mantarlanmanın olması nedeniyle bezeme görünürlüğünü kaybetmiştir.

Katalog No: 5

Fotoğraf No: 5

Mezar Biçimi: Çerçeveli mezar

Kitabe:..., Ya Davudu ayni, Hüseyin...

Malzeme: Taş

İşleniş Tekniği: Alçak kabartma

Tanım

Batı bölümde yer alan mezarın, mezar taşlarından sadece ayakucu şahidesi bir bütün olarak günümüze ulaşmıştır. Kare bir gövde üzerinde daralarak dilimli kemerlerle yükselen ayakucu şahidesi ana gövde üzerinde pahlanmış bir vaziyette en tepe noktada sivri kemerli bir tepelikle son bulmaktadır. Ayakucu taşı oldukça iri görüntüsüyle dikkat çekmektedir ve sadedir. Başucu şahidesi ana gövdeden iki parçaya bölünmüştür kırık parça kaybolmuştur. Ana gövdenin üzerinde kazıma tekniğinde yapılmış bir kartuş içerisinde alçak kabarma tekniğinde beş satırlık sülüs yazı ile kitabesi mevcuttur. Ancak kitabesi tam olarak okunamamıştır. Mezar yanında duran yan cephe blok taşına istinaden çerçeveli mezar olarak tanımlanmıştır.

Katalog No: 6

Fotoğraf No: 6

Mezar Biçimi: Çerçeveli mezar

Malzeme: Yöresel taş

Tanım

Başucu şahideli çerçevesi mezar, mezarı taşları üzerinde herhangi bir kitabe ve bezeme unsuru gözükmemektedir. Güney cephe yan taşı zamanla oluşan tahribattan dolayı bütünlüğünü koruyamamış ve dikine kırılarak iki bölüme ayrılmıştır. Dikine dikdörtgen baş ve ayakucu taşı üzerinde herhangi bir bezeme ve mezarın kime ait olduğunu bildiren kitabesi bulunmamaktadır. Baş ve ayakucu taşı yuvarlak bir kemerle son bulmaktadır. Kuzey cephe yan blok taşı her ne kadar da yerinden oynatılmış ise de tam bir bütün olarak günümüze ulaşmıştır.

Katalog No: 7

Mezar Biçimi: Çerçevesi mezar

Malzeme: Taş

İşleniş Tekniği: Alçak kabartma

Tanım

Mezarı oluşturan elemanlardan başucu taşı günümüze sağlam olarak ulaşmıştır, mezar taşının üzerinde herhangi bir süsleme ve kitabe yer almamaktadır. Dikine dikdörtgen ana gövde yukarıda her iki yönden daralarak dikine uzun bir dikdörtgen oluşturmuş sivri bir kemerle son bulmuştur. Ayakucu şahidesi zamanla ortadan iki bölüme ayrılmıştır kırık parça kayıptır taş üzerinde herhangi bir bezeme yoktur. Güney cephe yan blok taşı zamanla gerek olumsuz hava şartlarından ötürü gerekse bakımsızlıktan tahribata uğramıştır ve üzerinde kırılmalar meydana gelmiştir.

Kuzey cephe yan blok taşı günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır taş üzerinde meydana gelen mantarlar dışında herhangi bir bezeme gözükmemektedir.

Katalog No: 8

Mezar Biçimi: Çerçevesi mezar

Malzeme: Taş

Tanım

Yuvarlak kemerli baş ve ayakucu şahideli çerçeveli mezar. Başucu şahidesi üzerinde herhangi bir bezeme ve kitabesi yoktur. Başucu şahidesinin ana gövdesinin büyük bölümü toprak altında kalmıştır. Kuzey ve güney cephe yan blok taşının alt bölümü toprak altında olsa da üst kısım tamamen ayaktadır.

Katalog No: 9

Mezar Biçimi: Çerçeveli mezar

Malzeme: Taş

Tanım

Çerçeveli mezarın başucu şahidesinde kitabe ve herhangi bir bezeme yoktur. Sade siyah renkli taştan yapılmış olan mezar taşının dikdörtgen başucu taşı tepede üçgen sivri kemerle son bulmuştur. Ayakucu şahidesi de aynı başucu şahidesi gibidir sade ve kitablesizdir. Mezar taşı üzerinde oldukça yoğun likenler ve mantarlama mevcuttur. Kuzey cephe ve güney cephe yan taşları günümüze sağlam şekilde ulaşmıştır her iki taş üzerinde de herhangi bir bezeme unsuru yoktur. Mezar sağlam olarak ayakta olmasına rağmen yan cephe taşları zamanla yerinde oynamıştır.

Katalog No: 10

Mezar Biçimi: Toprak mezar

Malzeme: Taş

Tanım

Baş ve ayakucu şahideli toprak mezar dikey dikdörtgen başucu şahidesi yuvarlak kemerli bir yapıya sahiptir. Başucu taşında herhangi bir bezeme ve kitabe bulunmamaktadır. Ayakucu taşı da aynı başucu

şahidesi gibi alt kısmı toprak altında kalmış olup dikey dikdörtgen gövdesinde herhangi bir bezeme unsuru yoktur. Dikeyde dikdörtgen ayakucu şahidesi yuvarlak kemerlidir.

Katalog No: 11

Mezar Biçimi: Çerçeveli mezar

Malzeme: Taş

Tanım

Başucu şahidesi ana dikdörtgen gövdesinin alt kısmının bir bölümü toprak altındadır. Gövde her iki kenardan da iç bükey bir kavisle daralarak dikeyde ince uzun bir dikdörtgen şekil ile uzamakta tepe nokta da ise bir üçgen sivri kemerle son bulmaktadır. Başucu taşı sade ve kitablesizdir. Ayakucu taşının alt ana gövdesinin büyük bir kısmı zamanla toprak altında kalmıştır. Ayakucu taşı' da başucu taşı gibi sivri kemerli düz ve kitablesizdir. Kuzey ve Güney ve kuzey yan cephe blok taşları üzerinde likenler ve mantarlama oluşmuş taşlar tahrip olmuş durumdadır ve kısmen toprak altında kalmışlardır.

Katalog No: 12

Mezar Biçimi: Çerçeveli mezar

Malzeme: Taş

Tanım

Çerçeveli mezar; Başucu ve ayakucu şahidesi dikeyde dikdörtgen bir gövde üzerinde her iki kenardan daralarak yine dikeyde bir dikdörtgen oluşturacak şekilde yükselmiş ve her iki kenardan pahlanarak yukarıda sivri bir kemerle son bulmuştur. Kuzey yan cephe taşı günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır taş blok taş üzerinde herhangi bir bezeme unsuru yoktur. Güney yan cephe taşı zamanla tamamen toprak altında kalmıştır bu sebeple ölçü alınamamıştır.

Katalog No: 13

Mezar Biçimi: Çerçeveli mezar

Malzeme: Taş

Tanım

Başucu ve ayak şahidesi dikeyde dikdörtgen bir gövde üzerinde her iki kenardan da dışarıya doğru bir dış bükey kavisle enine genişleyerek en tepe noktada sivri bir kemerle son bulmuştur. Başucu ve ayakucu taşı gövdesi büyük bir kısmı toprak altında kalmıştır. Başucu şahide üzerinde kitabe ve herhangi bir bezeme unsuru yoktur. Kuzey ve güney cephe yan blok taşı tamamen toprak altında olup taşın sadece üst kısmı görülmektedir bu nedenle ölçü alınamamıştır.

Katalog No: 14

Mezar Biçimi: Çerçeveli mezar

Malzeme: Taş

Tanım

Başucu şahide ana gövde üzerinden pahlanarak tepe nokta da sivri bir kemerle son bulmaktadır, şahide üzerinde herhangi bir bezeme ve kitabe yoktur. Ayakucu taşı zamanla kırılmıştır kırık parça kayıptır. Güney ve kuzey yan cephe taşları üzerinde herhangi bir motif yoktur.

Gergeme Mezarlığı Üçgen Alan

Bu alanda dört adet mezar yapısı incelenmiştir

Katalog No: 1

Mezar Biçimi: Toprak mezar

Kitabe: Kitabenin alt bölümleri deforme olmuş

Huvel Hallakul Baki

Ya zairan bi kabri, hel itebarte....

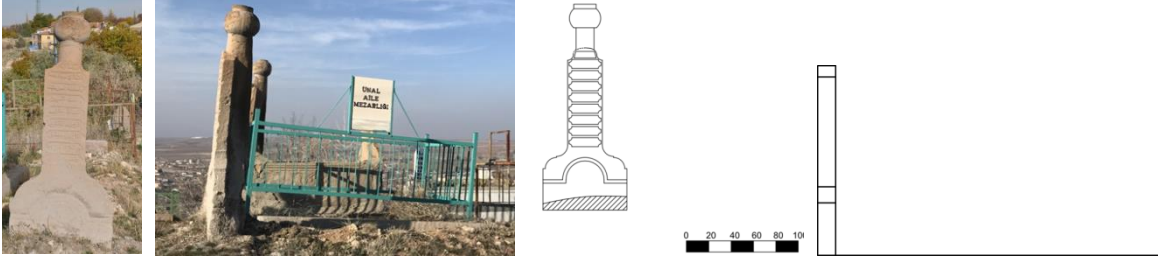
Ve kuntu ems mislek

Ve kuntu tasirun gaden misli

El merhum el mağfur El Hacı Mustafa Bin El Hacı.....

Malzeme: Taş

İşleniş Tekniği: Alçak kabartma

Tanım

Yukarı Gergeme mahallesinde ana mezarlıktan bağımsız olarak yolun alt kısmında yaklaşık 60 metre karelik bir alan içerisinde bulunan başucu şahideli mezarın sadece başucu şahidesi sağlam bir şekilde ayakta. Başucu şahidesinin alt gövde bölümünün yarısından fazlası toprak altında kalmıştır. Gövde taşının üzerinde kalın bir silme kuşağı ile başlayan ağız kısmı alt tarafa dönük bir yarım yuvarlak kemerli kalın bir silme kuşağı kazıma tekniği ile işlenmiştir. Başucu şahidesi bir kavukla son bulmaktadır. Üzerinde dokuz bölümlük dikdörtgen kartuşlar içerisinde kitabesi vardır en alt bölümde deforme olmuş ve yazı silinmiştir. Kitabe sülüs yazı ile yazılmıştır. Taş üzerinde herhangi bir bezeme unsuru bulunmamaktadır. Mezarı tamamlayan diğer yan cephe taşları ve ayakucu taşları yerlerinden alınmış ve kaybolmuştur. Bu nedenle toprak mezar olarak tanımlanmıştır. Mezar günümüzde orijinal halini kaybetmiştir.

Katalog No: 2

Mezar Biçimi: Çatma lahit mezar

Kitabe: ١٢٣? (123?), Huvel Hallakul Baki

Ya zairan bi kabri, hel itebarte.....

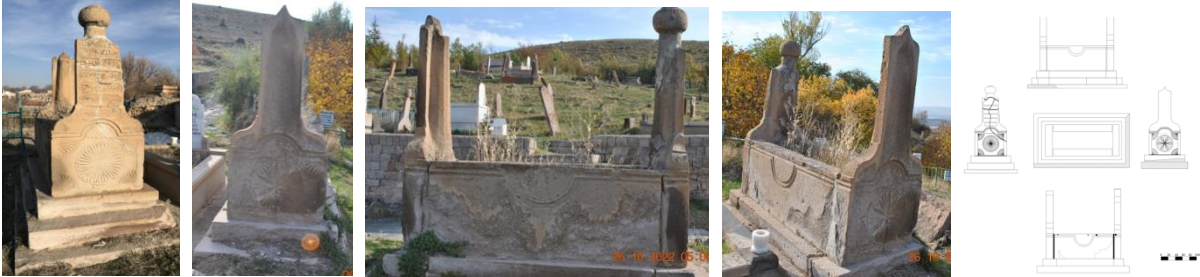
Ve kuntu emsi misleke, ve ente tasirun gadameti

El merhum El mağfur, El Hacı Mustafa ağa Zade Abidan ağa

Ruhu İçün Fatiha, Ameli an Sene

Malzeme: Taş

İşleniş Tekniği: Alçak kabartma

Tanım

Çatma lahit mezar günümüze başucu şahidesinde yapılmış olan tamiratla ulaşabilmiştir başucu şahidesindeki kırık, çimento ile yapıştırılarak onarım görmüştür. Başucu şahidesi sahip olduğu bezeme ile dikkat çekmektedir. Başucu şahidesi gövde bölümünde orta kısımda yer alan kompozisyon; Kare bir alan içerisinde betimlenmiş güneş kursu ve onu her dört köşede çevreleyen ve destekleyen ¼ oranındaki güneş kursları ve onun üzerinde kalın bir silme ile uygulanmış yarım yuvarlak kemerli bir silme kuşağı ile son bulmuştur. Ana gövde üzerinde dikey bir şekilde yükselen başucu taşı üzerinde yuvarlak kemerli silme

kuşağının üzerinde yamuk bir kartuş içerisinde yer alan alanda amelenin künyesi yazmaktadır, devamında ise yine yatay dikdörtgen çerçeveler içerisinde birbirinden ayrı beş bölümlük kitabe sülüs yazı ile alçak kabartma tekniğinde yazılmıştır. Kitabenin hemen üzerinde en üstte ölüm tarihi vardır. Stilize insan silüetini andıran başucu taşı tepe noktada bir serpuşla son bulmaktadır.

Ayakucu taşı başucu taşına nazaran daha çok tahrip olmuştur, taşın üst dikdörtgen bölümünde yer alan kompozisyon veya kitabe olumsuz hava şartlarından kaynaklı tamamen dökülmüştür. Alt ana gövde de ise orta bölümde geniş bir daire içerisinde altı kollu çiçek motifi ve onu her dört köşede destekleyen ve kompozisyonu tamamlayan $\frac{1}{4}$ oranında büyük kısmı deforme olmuş güneş kursları yer almaktadır. Ayakucu şahidesinin ince dikey dikdörtgen gövdesinde olumsuz hava şartlarından dolayı dökülmeler meydana gelmiş ve taşın üzerinde var olduğu düşünülen bezeme unsurları yok olmuştur. Ayakucu taşı sivri bir tepelikle son bulmaktadır.

Kuzey cephe Yan taşı üzerinde üst kısımda yer alan kalın bir kaval silme orta bölümde yarım yuvarlak bir kemer oluşturmuştur. Alt kısımda oluşan olumsuz havadan kaynaklı dökülmelerle taş deforme olmaya başlamıştır. Güney cephe yan blok taşın doğu kısmında kırılmalar ve dökülmeler meydana gelmiştir. Blok taşın üst kısmında kalın bir kaval silme enine doğru orta da yarım yuvarlak bir kemer oluşturmuştur.

Katalog No: 3

Mezar Biçimi: Çerçeveleli mezar

Kitabe: ١٢١١(1211) Hüvel Hallakul Baki,

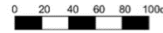
Ed dünya Faniye, Ve Naimüha Zaile,

El Merhum Vel Mağfur

El Hacı Mustafa Ağa Haremi Şerife Ruhu İçin El Fatiha

Malzeme: Taş

İşleniş Tekniği: Alçak kabartma

Tanım

Başucu şahidesi, tek bir şahide olarak günümüze ulaşmıştır. Mezar yeri tahrip olmuştur. Başucu şahidesi ana gövde üzerinde kazıma tekniğinde kalın bir silme kuşağı ile taşın orta kısmında $\frac{3}{4}$ oranında dairesel kemerli bir bezeme oluşturmuştur. Dairenin iç kısmında altı kollu çiçek motifi bezenmiştir. Her iki cihetten de dilimli kemerlerle enine daralarak yükselen ince uzun dikeyde dikdörtgen başucu taşı kaş kemerle son bulmaktadır. Tarih bölümü bir yamuk şekil çerisinde verilmiştir, onun hemen üzerinde altı kollu yaprak motifi ve her iki tarafında da kama motifleri alçak kabartma tekniğinde işlenmiştir. Hemen altında dikdörtgen silme kuşaklarla kartuşlar içerisine alınmış altı bölümlük kitabesi yer almaktadır. Kitabe sülüs yazı ile yazılmıştır.

Katalog No: 4**Mezar Biçimi:** Başucu şahideli çatma lahit mezar**Kitabe:** ١٢٩٢(1292), Hüvel Hallakul Baki

Ya zairanbi kabri

Hel itebarte hali

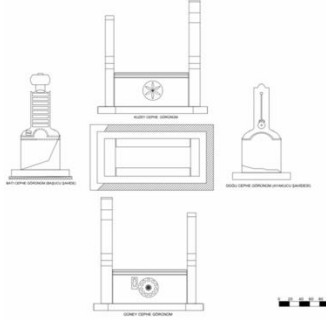
Ve kuntu emsi misleke,

ve ente tasirun gadameti

El merhum El mağfur

El Hacı Seyyid bin El Hacı Abdullah

Ruhu için Fatiha

Malzeme: Taş**İşleniş Tekniği:** Alçak kabartma**Tanım**

Çatma lahit mezar, kitabe üzerine yapıştırılan mermer bir levhadan ikinci bir gömü yapıldığı anlaşılmaktadır. Başucu şahidesi gövde kısmında yer alan kazıma tekniğindeki yatay kaval bir silme ile oluşturulan yarım yuvarlak kemerli bezeme sonradan yapıştırılan mermer levha ile görünmez hale gelmiştir. Başucu şahidesinde mermer plakanın altında kalın bir kaval silme ortada yuvarlak kemerle yarım daire bezeme vardır. Kaval silmenin sol yanında üstte yer alan kitabede muhtemelen mezar taşını yapan adı yazılıdır. Başucu şahidesi en tepe noktada bir kavukla son bulmaktadır. Onun hemen altında bir yamuk içerisinde tarih ve altında dikdörtgen bölmeler içerisinde nesih yazı ile yazılan sekiz bölümlük kitabesi bulunmaktadır. Kuzey cephe yan blok taşı üzerinde kırılmalar meydana gelmiştir, beton ile tamirat görmüştür. Kuzey cephe yan blok taşı üzerinde üst kısımda yatayda üç adet kalın silme kuşağı kazıma tekniği ile işlenmiştir. Kuşağın hemen altında bir daire içerisinde altı yapraklı çiçek motifi tahrip olmasına rağmen hala gözükmemektedir. Ayrıca çiçek motifinin hemen yanında bir sürahiye benzer şekil vardır ama net olarak seçilemiyor, diğer detaylar yok olmuştur.

Güney cephe yan blok taşında da tahribat vardır, tamirat görmüştür. Blok taşı yatay da üç adet kaval silme muhtemelen bir çerçeve şeklinde dolanmaktaydı blok taşın etrafını çevrelemekteydi ancak oluşan tahribattan dolayı sadece üst bölümde yer alan kaval silme gözükmemektedir. Kaval silme ile çevrelenen alanın içinde ortada bir tepsi ve içinde kahve fincanları vardır. Bu motifin hemen solunda yine bir sürahiye benzer şekil yer almaktadır.

Ayakucu şahidesi üzerinde de oldukça fazla dökülmeler vardır. Ana gövde üzerinde yer alan bezeme taş yüzeyindeki dökülmelerle birlikte yok olmuştur sadece yuvarlak dairenin cüz i bir kısmı gözükmemektedir, onun hemen üzerinde, dikdörtgen yüzeyde tanımlanamayan bir nesne vardır.

Değerlendirme

Bu çalışmada, Gergeme mezarlığında bulunan tarihi mezar taşları incelenmiştir. Mezarlık içinde, nitelikli olarak değerlendirilen ve tarihi öneme sahip olduğu kabul edilen 37 adet mezar taşı belirlenmiştir. Gergeme mezarlığındaki mezar taşları şahideleri üzerinde yer alan kitabelerde belirtilen tarihlerden anlaşıldığı üzere genellikle 18. yüzyıl sonları ile 20.yüzyılın başlarına ait oldukları gözlemlenmektedir. Mezarlıkta kitabesi bulunmayan onlarca mezar taşı hakkında ise tarihi bir değerlendirme yapılamamaktadır. Mezarlık alanında kitabelerde yazılan tarih ve mezar taşlarındaki süslemelerden anlaşıldığı üzere Selçuklu ve Beylikler dönemine ait mezar taşlarına rastlanmamıştır.

Mezarlıkta bulunan mezar taşlarının en erken tarihlisi H. 1211- M. 1796 tarihli mezar taşıdır batı bölgede yer alan mezar taşı (katalog No:1 kayıtlıdır). Ancak kitabesi deforme olduğu için tamamı okunamamıştır. Bir diğer erken tarihli mezar ise üçgen alan içerisinde yer alan mezar yeri tahrip olmuş ve sadece başucu şahidesi ayakta olan (katalog no: 3 numaralı) el Hacı Mustafa Ağa Haremi Şerife'dir. En geç tarihli mezar yapısı ise H. 1334- M. 1916 tarihli Emin Okuyan El Hacı Hüseyin Ağa ya aittir (Katalog no:18). Mezarlıkta üzerinde kitabesi mevcut olan erken döneme ait mezar taşları sırayla, (H. 1211- M. 1796), (H. 1214- M. 1799/1800), (H. 1222- M. 1807/1808), (H. 122?/ M. ?) , (H.1228- M.1813), (H. 123?/ M. ?) ,(H.1241- M.1825/1826), (H. 1272- M.1855/1856), (H.1279- M.1862/1863),(H. 1293-M.1876/1877), (H. 1311- M.1893/1894), (H.1334- M.1915/1916) tarihli mezarlar bulunmaktadır. Ancak, birçoğunun tarihi gerek insan eliyle (ikinci gömü; kitabe üzerine mermer levha yapıştırma) gerek hava şartlarından kaynaklı (nemlenme ve rutubet kaynaklı mantarlama ve taş üzerinde oluşan likenler) zamanla silinmiş veya yok olmuştur. Ayrıca üzerinde herhangi bir kitabe veya işaret bulunmayan birçok mezar taşı da mevcuttur. Bu durum, mezar taşlarının zamanla hasar görmesi veya kaybolmasıyla ilgili durumları ortaya koymaktadır. Gergeme Mezarlığında Doğu bölgede incelen mezarlar arasında, Erkek mezarları; Katalog No: 2-3-4-6-9-10-11-12-13-16-17-18-, numaralı mezarlardır. Mezarlık alanda doğu bölgede yer alan kadın mezar yapıları; Katalog no: 1-2-5-7-8-9-15-19, numaralı mezarlardır.

Batı Bölgede incelen 14 mezar yapısından erkek mezarları sırasıyla katalog no:1-5-6-7-8-9-10-11-12 ve 14 numaralı mezarlardır. Kadın mezarları sırasıyla Katalog No; 2-4-13, numaralı mezarlardır.

Üçgen alan içerisinde yer alan dört adet mezar içerisinde, erkek mezarları katalog no; 1-2-4 numaralı mezar, katalog no; 3 numaralı mezar kadın mezarıdır.

Gergeme mezarlığında yer alan mezar yapılarını incelediğimizde karşımıza üç tip mezar yapısı çıkmaktadır.

Toprak mezarlı olanlar, Bir baş ve ayakucu şahidesine sahip üzerlerinde sadece tümsek şeklinde toprak olan mezarlardır. Doğu bölgesinde 6-13-19 katalog numaralı mezar, batı bölgesinde; 1 ve 10 katalog numaralı mezarlar, üçgen alan içerisinde; 1 ve 3 numaralı mezarlardır.

Çerçevesiz mezarlar; Kabrin yani mezar alanının etrafı mezar taşları ile çerçeve şekline alınmış mezarlardır. Kuzey ve güney yan cephe taşlarına sahiptirler, yan cephe taşları tek parçadan oluşan ve baş ve ayakucu şahidelerine birleştirilen mezar taşları dikdörtgen formundadırlar. Gergeme mezarlığında en fazla bu mezar tipine rastlanmıştır. Doğu bölgesinde yer alan çerçevesiz mezarlar; katalog no; 2-4-5-7-8-9-10-11-12-15-16-17, numaralı mezarlardır. Batı bölgesinde yer alan çerçevesiz mezarlar katalog no; 2-3-4-5-6-7-8-9-11-12-13 ve 14 numaralı mezarlardır. Üçgen alan içerisinde çerçevesiz mezar yoktur.

Çatma lahit mezarlar; Birkaç kaide üzerinde dikdörtgen, prizma yek pare ve taş bloklardan çatılarak oluşturulan, çerçeve şeklindeki mezarın yan cephe taşları yüksekliği baş ve ayakucu şahidelerinin yarısı yüksekliğinde olan mezarlardır. Baş ve ayakucu şahideleri vardır bazıları tek başucu şahidesine sahiptir. Doğu bölgesinde yer alan çatma lahit mezarlar katalog no: 1-3-14-18 numaralı mezarlardır. Batı bölgesinde çatma lahit mezar tipine rastlanılmamıştır. Üçgen alan içerisinde yer alan çatma lahit mezarlar katalog no: 2 ve 4 numaralı mezarlardır.

Başucu ve ayakucu taşlarından doğu bölgede katalog no: 8 ve 15, batı bölgede 2, numaralı mezarlar hariç diğerlerinin tamamı dikey dikdörtgen formundadır bu üç mezar yapısını diğerlerinden ayıran en önemli özellikleri dilimli kemerli olmalarıdır. Bunların haricinde yine bir mezarın mezar taşlarından başucu ve ayakucu şahidesinin dilimli kemerli olduğu tespit edilmiş ancak şahideler olumsuz hava şartlarından dolayı bütün özelliklerini kaybetmişlerdir bu nedenle incelemeye alınmamıştır.

Doğu bölgede 6 no' lu mezar taşı baş ve ayakucu şahidesi kırık mezar yeri tamamen tahribata uğramıştır, 13'no' lu mezarların başucu taşının tepelik kısmı kırık ve kayıp mezar yeri de tamamen tahrip olmuştur. İncelenen tüm mezarların tipi, kimliği, kayda geçmiş kitabeleri deforme olup ta okunamayanlar boş bırakılmıştır.

Başlıklar; Katalog bölümünde yer alan mezar taşlarının tamamı yekpare yani tek bir parça blok taştan şekillendirilmiştir.

Kadın Başucu Taşları; Yekpare dikdörtgen prizmal bir gövde ve bu gövde üzerine yerleştirilen hotoz başlığın yanı sıra yuvarlak kemerle sonlandırılmışlardır. Serpuş başlığın muhtemelen hayatlarında kullandıkları gerdanlık kolye takımları veya gül demetleri gibi motiflerin yer aldığı boyun veya gerdan kısmında süslemeler görülmektedir. Bu motifler kadının yaşamındaki güzellik ve zerafeti sembolize etmektedir. Kadın mezar taşlarında hotoz başlık; ince boyun kısmının silindirik bir şekilde yükselmesi ve üst noktada içbükey bir şekilde dışa doğru açılmasıyla en tepe noktasında ise basık bir biçimde son bulur. Gergeme mezarlığında bulunan hotoz başlıklı kadın mezar yapıları katalog no: 1-2-5-7-14-15-20, numaralı mezarlardır. Bu mezarların 1-2-5-7-14-numaralı olanları bir kitabeye sahipken diğerlerinde kitabe yoktur. Doğu bölgede 15 katalog numaralı ve batı bölgede 2 katalog numaralı mezarın baş ve ayakucu şahidesi dilimli kemerlidir. Doğu bölgede 6 ve 14, numaralı mezar taşlarının başucunda yer alan kitabesi okunamayacak derecede siliktir.

Erkek Başucu Taşları; Osmanlı döneminde erkeklerin giyimlerini tamamlayan ve sosyal statülerini belirleyen en önemli unsurlardan biri kavuklardı (Berk, 2006, s. 26). Kavuklar, farklı sosyal sınıflara ve statülere sahip kişiler tarafından kullanılsa da temel işlevleri aynıydı. Sadrazamlar, defterdarlar, nişancılar ve bazen padişahlar dâhil olmak üzere çeşitli sosyal statülere göre farklı türde kavuklar (Berk, 2006, s. 28) bulunmaktaydı. Fesler Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında yaygınlaşmıştır. Tepe kısmı düz olan ve

genellikle bir püskülü bulunan fes, halkın kullandığı fes, mezar taşlarına da yansımış ve 19.-20. yüzyıllarda yaygın olarak görülmeye başlamıştır (Bayraktar, 2019, s. 221-240). Bu adet, Sultan Mahmud dönemiyle başlamış olup, onun kullanımıyla devlet dairelerinde zorunlu hale gelmiştir (Kırpık, 2016, s. 14-22). Mahmudi fes, alttan yukarıya doğru genişleyen ve püskülleri olan bir türdür. Azizi fes ise yukarıdan dar aşağıya doğru genişleyen ve fazla püskülleri olan bir türdür. Hamidi fes ise Sultan Abdülhamit tarafından kullanılan bir türdür ve diğer feslere göre daha uzundur (Atay, 2018, s. 8). Erkek başucu mezar taşlarında dikkat çeken en önemli detay, serpuş başlıklardır. Bu başlıklar, dikdörtgen prizma şeklinde bir gövde üzerinde yer alan başlık şeklindedir. Başucu taşlarında kavuklar, fesler ve tarikat taçları gibi başlıklar yer alır. Bu başlıklar, kişinin toplum içindeki konumunu, meslek grubunu, bağlı olduğu cemaati veya tarikatı belirtir. Başlıklar kendi aralarında farklılık gösterebilir. Mezarlık alanında tek istisnai örnek doğu bölgede yer alan katalog no:3 numaralı mezar yapısıdır. Başucu şahidesi Aziziye Fes başlıklıdır. Bünyan ilçesi Karahıdır köyü mezarlığında da bir benzer örneği bulunmaktadır. Başucu şahideleri genellikle yuvarlak kemerli, sivri kemerli, kaş kemerli, burmalı ve dilimli sarıklar, kavuk, fes gibi başlıklardan oluşmaktadır. Yuvarlak kemerli mezar yapıları: Doğu bölgede: 10-11, batı bölgede: 3-8-10, katalog numaralı mezarlar yuvarlak kemerli tasarıma sahiptirler, sadece doğu bölgede yer alan 10-11, numaralı mezar taşlarında kitabeler bulunurken, diğerleri kitablesizdir.

Sivri kemerli şahidelere sahip mezar yapıları; Doğu bölgede 12, batı bölgede: 6-7-9-11-12-13-14, katalog numaralı mezarlar olup kitablesizdirler. Doğu bölgede katalog no:12, batı bölgede 6-12-14, numaralı mezar yapıları ile birlikte katalog no;5 numaralı mezar yapısının ayakucu şahidesi de pahlı bir gövdeyle yükselmekte ve sivri kemerli tepelikle son bulmaktadır.

Doğu bölgede yer alan insan silüetini andıran mezar yapıları, 2-3-4-6-7-12-14-16 ve 18 numaralı mezarlar, batı bölgede 1-3 katalog numaralı mezarlar, Üçgen alanda 1-2- ve 4 katalog numaralı mezar başucu şahideleri soyutlanmış insan silüeti formunu andırırlar. Katalog No: 2, numaralı mezar yapısı bir aile mezarıdır. Mezar yan cephe taşları kırılmış üç adet başucu şahidesi ve bir adet de ayakucu şahidesi günümüze sağlam ulaşmıştır. Bu mezar yapısında iki tanesi kadın mezarıdır. Sadece hotoz başlıklı olanın başucu taşında yatayda dikdörtgen bir kartuş içerisinde ölüm tarihi yer almaktadır. Diğer başucu şahidesine sahip olan mezar zikzaklı bir tepelikle son bulmaktadır. Her iki mezar taşı da sade ve kitablesizdir. Başucu şahidesi beş sarımlı bir kavukla son bulan mezar yapısının üzerinde kitabesi mevcuttur. Mezar taşlarının büyük çoğunluğunun kitabesi vardır. Bununla birlikte kaideli mezar yapılarının kaidelerinin hemen hemen tamamının toprak altında kaldığı gözlemlenmiştir.

Doğu bölgede katalog No: 6 ve13 numaralı mezar taşının yerleri tamamen tahrip olmuştur. Sadece başucu şahidesi ve bir iki parçada yan cephe taşları vardır. İncelenen tüm mezarların tipi, kimliği, kayda geçmiş kitabeleri deforme olup da okunamayanlar boş bırakılmıştır.

Araştırmada incelenen erkek ve kadın mezar taşları, temel olarak kitabe içeriklerinde sembol, ser levha, Allah'tan istek, dua, kimlik bilgisi ve tarih gibi ifadeler yer almaktadır. (Berk, 2006, s. 24). Mezar taşlarını incelediğimizde, Kitabelerinde genellikle 'Hüve'l- Halla kul- Baki', "Hüve'l- Baki" gibi Allah'ın Baki olduğunu vurgulayan başlangıç ifadeleri devamında ise dua ve niyaz gibi ifadeler yer almaktadır. Bu istemler ve niyazlar mezar taşlarının üst kısmında bulunur. Acizliğin zayıflığın bir ifadesi olarak Allah'tan başka her şeyin bir sonunun olduğunun ve kudret sahibinin yalnızca Allah olduğunu ifade eder. Bu başlıkla başlayan mezar taşlarında, genellikle bir ayet veya ölen kişi için dua içeren özlü sözler ya da kısa ifadeler yer almaktadır. Ardından, medfun kişinin kimliği genellikle anne veya babasının ismiyle birlikte belirtilirken, bazı mezar taşlarında nikâhlı eşinin de ismi ve künyesi yer almaktadır.

Gergeme Mezarlığında toplamda 20 adet kitabeli mezar taşı yer almaktadır. Bunlardan Katalog No:1 numaralı mezar yapısının hem başucu hem de ayakucu şahidesinde kitabesi mevcuttur ancak ayakucu kitabesi tahrip olmuş okunamaz durumdadır. Kadın başucu şahidelerinde kitabeleri bulunanlar sırasıyla doğu bölgede; 1-2-5-7-14, üçgen alanda katalog no:3 numaralı mezarın kitabesi bulunmaktadır. Erkek başucu şahidelerinde kitabeleri bulunanlar doğu bölge; Katalog No: 2-3-4-6-9-10-11-12-13-18, numaralı mezar yapılarıdır. Batı bölgede yer alan kitabeli mezar taşları;1-5 katalog numaralı mezar taşlarıdır. Üçgen alan içerisinde yer alan kitabeli mezar taşları katalog no:1-2-3-4 numaralı mezar taşlarıdır.

Kitabe; Katalogda yer alan 37 adet mezar taşından 20 sinde kitabe mevcuttur. Kitabeli olan mezar taşları doğu bölgede: 1-2-3-4-5-6-7-9-10-11-12-13-14-18- numaralı, batı bölgede: 1 ve 5 numaralı mezar taşları, üçgen alanda: 1-2-3-4 numaralı mezar taşlarıdır. Kitabeler sülüs, nesih ve rika yazı çeşitleri ile alçak kabartma tekniğinde işlenmişlerdir. Başucu şahidesi dikdörtgen yüzeye yatayda oluşturulan dikdörtgen kartuşlar içerisinde silme kuşaklarıyla ayrılan birbirinden ayrılan bölümler halinde yazılmıştır. Kitabe yazımındaki ince işçilik ve düzgün yazı üslubu bölgenin zengin kültürü ve tarihi aynı zamanda doğasıyla eşleşmektedir.

Süslemeler

Kadın mezar taşlarının başucu bölümlerinde sıklıkla karşılaşılan motifler arasında gül ve çiçek desenleri ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, takı motiflerinin de yaygın olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir. Mezar taşlarını tamamlayan yan cephe taşlarında ise, ibrik, kahve fincanları ve tepsi gibi günlük kullanım eşyalarının yanı sıra geometrik şekiller, güneş kursu, altı kollu çiçek motifleri, çarkifelek gibi bezemeler kabartma ve oyma teknikleriyle işlendiği görülmektedir. Ayrıca üçgen alan içerisinde yer alan Katalog No: 4 numaralı mezarın ayakucu şahidesinde tanımlanamayan bir nesne vardır.

Kadın mezar taşlarının estetik açıdan erkek mezar taşlarına göre daha zarif ve kibar olduğu görülmektedir. Taş ustalarının bezemeleri ve kitabeleri taşlara işlerken estetiğe büyük önem verdikleri taş ustalarının ellerinden çıkan işçilikle anlaşılmaktadır. Kadın mezar taşlarının genellikle hotoz başlıklarla sonlandığı ve bu başlık türünün kadın mezar taşlarının en belirgin özelliklerinden biri olduğu görülmektedir. Ayrıca, bu taşların erkek mezar taşlarına kıyasla daha zarif, narin ve küçük boyutlarda olduğu ve Müslüman Türk toplumunun kadına verdiği değeri yansıttığının en belirgin özelliklerindedir. Süsleme detaylarında ise, çiçek ve gül motiflerinin yanı sıra kadınların günlük yaşamlarında kullandıkları eşyaların tasvirlerine sıkça yer verildiği görülmüştür. Bu detaylar aracılığıyla, kadın mezar taşlarının süslemelerinde kadının evli veya bekâr olma durumu, genç yaşta vefat etme ve hatta hamilelik gibi özel durumları ifade ettiği belirtilmektedir. Bu motiflerle, Müslüman Türk toplumunun kadına duyduğu vefa ve saygının bir yansıması olduğu gözlemlenmiştir.

Süsleme

Tarihi Gergeme Mezarlığı, mezar yapılarında görülen süsleme unsurları baş ve ayakucu şahidelerinde ve yan cephe taşlarında gözlemlenmektedir. Tepsi ve kahve fincanları vazo veya ibrik mezar yapılarının yan cephe taşlarında, kolye, takı çeşitleri gibi nesnel motifler ile hançer ve kama temaları, özellikle başucu şahideleri tepe noktasında yer almaktadır. Ayrıca bazı mezar yapı şahidelerinde görülen "S ve C" kıvrımlarda ayrı bir estetik görüntü vermektedir. Mezar taşlarına işlenen her motif ve bezemenin sembolik anlamlar taşıdığı bilinmektedir. Süslemelerde alçak kabartma, yüksek kabartma, kazıma ve oyma

teknikleri kullanılmıştır bu da mezar taşlarının çeşitli estetik ve sembolik derinlikler kazanmasını sağlamaktadır.

Süsleme Çeşitleri

Bitkisel Süslemeler; Üzüm dalları ve üzüm salkımları, altı kollu çiçekler, gül motiflerinden oluşmaktadır.

Altı Yapraklı Çiçek; Doğu bölgede, 4-18, üçgen alanda; 2-3- ve 4 numaralı mezar taşları ayakucu şahidelerinde görülen altı kollu yaprak çiçekler bir madalyon içerisinde verilmiştir. Bunlar mezar taşlarının ayakucu şahidelerinde ve kuzey- güney yan cephe taşlarında da görülmektedir.

Gül motifi; Türk süsleme sanatında en çok kullanılan çiçek motifidir. Hz. Muhammed'in sembolü olduğuna inanılan gül motifi dini yapılarda daha çok kullanılmaktadır (Demiriz, 1986, s. 346). Gül, çok yönlü bir sembol olarak kabul edilen ve kısa ömürlü olması nedeniyle hayatın geçiciliğini temsil eden gül; botanik literatürdeki çeşitliliği ve estetik çekiciliği, insan yaşamının değişken doğasını yansıtır ve evrensel olarak kabul gören bir metafor olarak kabul edilir. Tarih boyunca edebiyatta, sanatta ve felsefede geçici doğanın sembolü olarak kullanılmıştır. Bu nedenle, gülün kısa ömrü, insan varlığının ve dünyevi deneyimin kaçınılmaz geçiciliğini vurgular. Doğu bölge 7, nolu mezar başucu şahidesinde görülmektedir.

Salkım Üzüm Motifi; Türk kültür ve mitolojisinde güzellik, bereket, kan, can ve sağlığın sembolü olduğu tespit edilmiştir. Bir meyvesinde birden fazla tohum barındırışı ile Anadolu'da bereketi temsil eden üzüm, Kur'an'ı Kerim de bahsi geçen bir meyve oluşu dolayısı ile Müslüman Anadolu halkında İslami bir önem kazanmıştır (Çetin, 2021, s,105). Doğu bölge katalog no:4 numaralı mezar taşı ayakucu şahide sinde görülmektedir.

Geometrik Süslemeler; Üçgen alan katalog No:4' numaralı mezar yapısı ayakucu şahidesinde yer alan nesne tanımlanamamıştır.

Gök Cisimli Süslemeler

Güneş motifi; Eski Türklerde güneş motifi "Alp ve Hükümrancılık" sembolü olarak kullanılmıştır. Geçmişten günümüze güneş sembolü hâkim, hükmeden anlamına gelir. Güneş motifi İslam Türk mimarisinde çok sık kullanılmıştır. Cami, medrese ve şifahanelerde farklı güneş motifleri kullanılmıştır.1800'lü yıllarda Osmanlı Devlet Armasına girmesinden sonra mezar taşlarında da çok sık kullanılmaya başlanmıştır. Dünyayı bir güneş gibi aydınlatan güçlü şahsiyetlerin mezar taşlarına, vefatlarında güneş sembolü işlenmiştir (Çetin, 2021,2, 96). Üçgen alan 4, katalog numaralı mezar yapısı taşlarında.

Ziynet Eşyaları

Kadın Gerdanlık ve Kolye Takıları; Doğu bölgede 1-7 ve 14, katalog numaralı mezar yapıları başucu şahidelerinde görülür.

Stilize İnsan Silueti; Doğu bölgede yer alan insan siluetini andırır mezar yapıları; katalog no: 2-3-4-6-7-12-14-16 ve 18 numaralı mezarlardır. Batı bölgede 1, katalog numaralı mezarlar, üçgen alanda 1-2- ve 4 katalog numaralı mezar başucu şahideleri soyutlanmış insan silueti formu şeklini andırırlar. Orta Asya'da görülen heykel formlarındaki mezar taşlarının yüz hatları Anadolu mezar taşlarında soyutlaştırılarak baş, geniş omuz, ince bir bel olarak stilize edilip toprağa lahit veya sanduka olarak oturtulmuştur (Aktemur, 2012, s.135-150). Osmanlı Dönemindeki baş ve ayak şahideli, çatma lahit mezarlar Anadolu Selçuklu ve beylikler döneminde yatay sandukalar şeklinde yapılmışlardır. Kabartma insan figürü, Anadolu Selçuklu döneminde mezarlara işlenirken, Osmanlı da başucu ve ayakucu şahideler olarak, stilize insan formunu almışlardır (Sağiroğlu, 2017, s. 1923-1937).

Kama-bıçak; Hayatın kısa kesildiğinin ifadesi olan kama ve hançerler altı yüzyıllık bir geçmişi olan motiflerdir. Anadolu ve Türklerin yaşadığı diğer bölgelerde, mezar taşları üzerinde sıkça rastlanmaktadır (Sağiroğlu,2005, s. 460). Üçgen alanda katalog no:3, numaralı mezar yapısı başucu şahidesinde görülmektedir.

Tamga; Eski Türkler’de tamga, tamka, ve damga yazılan kelime “el ile yapılan motif” anlamına gelmektedir. Ayrıca şahıs imzası ve mührü olmasının yanı sıra bugün olduğu gibi (damga resmi, damga pulu) vergi manasında da kullanılmıştır. Damga paralardan başka özellikle Akkoyunlularla Osmanlıların mimari eserlerinde, vesikalarında, bayraklarında ve silahlarında da görülmektedir. Cumhuriyet döneminde Anadolu’nun birçok yöresinde halı ve kilimlerde, kap kacakta, ev duvarlarında ve mezar taşlarında çeşitli damgalara rastlamakta ayrıca eskiden olduğu gibi hayvanlara damga vurulmak suretiyle sahipleri belirlenmektedir. Buralarda kullanılan işaretler bütünüyle eski Türk damgalarıdır (Halaçoğlu, 1993). Doğu bölge de katalog no: 6-20, numaralı mezar taşı başucu şahideler’ inde görülmektedir.

Günlük Kullanım Ev Eşyaları

Tepsi ve Sürahiler(ibrikler); Üçgen alan da 4, numaralı mezarın kuzey ve güney yan cephe taşları üzerinde yuvarlak bir tepsi içerisinde alçak kabartma tekniğinde verilen fincanlar üstten görüntüleri ile verilmiştir.

Tasvirler

Stilize semazen tasviri; 4, katalog numaralı mezar yapısı başucu şahidesinde görülmektedir.

İç içe geçmiş yarım yuvarlak kemer; Doğu bölgede, katalog no: 1-4-6-8-12-14-16-17 ve 18 numaralı mezar yapılarında, üçgen alanda, katalog no: 1-2-3-4, numaralı mezar taşlarında görülmektedir. Motifler kabartma ve kazıma tekniğinde işlenmişlerdir. Bu motifler genellikle yan cephe taşları yüzeylerine işlenmişlerdir.

Malzeme ve Teknik

Tarihi Gergeme mezarlığında çalışma kapsamında ele alınan mezar yapılarında kullanılan baş ve ayak şahideleri ve yan cephe taşlarının tamamında malzeme olarak yöreye özgü taş (küfeki taşı) kullanılmıştır. Kayseri ili ve ilçelerinde taş ocaklarının oldukça fazla olması malzeme olarak taş kullanımını kolaylaştırmıştır. Baş ve ayakucu yan cephe taşları tek bir parçadan bir bütün olarak elde edilmiştir. Yan cephe taşları ise bu şahidelere çatılmıştır. Gergeme mezarlığında iki çeşit farklı renkte mezar taşı kullanılmıştır siyah ve sarı renkli taşlardır. Kayseri ili Ağırnas kasabası eski kabristanlığında ve Bünyan ilçesi Karahıdır köyü mezarlığında da Gergeme mezarlığında görmüş olduğumuz örneklerdeki aynı yöresel küfeki taşı ile yapılmış mezar taşları bulunmaktadır. Görsel zenginliğin artırılması amacıyla şahideler üzerinde yer alan motif ve kitabe yazılarında yüksek kabartma, alçak kabartma, kazıma, gibi tekniklerle işlenmişlerdir.

Sonuç

Gergeme mezarlığında yer alan İslami dönem mezar taşları, genel itibariyle Türk-İslam geleneğinin belirgin bir devamı niteliğindedir. Bu mezar taşları, sanatsal motifler ve yazı stili açısından, önceki dönemlerin kültürel ve dini mirasını koruyarak Türk-İslam kimliğinin sürekliliğini sergilemektedir. Aynı zamanda, mezar taşlarının üzerindeki süslemeler ve yazıtlar, dönemin estetik anlayışını ve inanç sistemini yansıtmakta, bu bağlamda önemli bir tarihsel ve kültürel belge niteliği taşımaktadır.

Gergeme mezarlığında incelen mezar taşları, bir dere yatağının iki ana bölümüne ayrılmış alan üzerine ve talin yolun alt kısmında bulunan üçgen alana dağılmıştır. Doğu bölgede ve üçgen alan içerisinde yer alan

yer alan mezar taşları, batı bölgeye kıyasla daha büyük boyutlu ve daha çok süsleme detaylarına sahiptirler. Tarihi Gergeme mezarlığında yer alan mezar taşları incelediğinde karşımıza toprak mezarlar, çerçevesiz mezarlar ve çatma lahit mezarlar olmak üzere üç tip mezar yapısı çıkmaktadır. Mezar alanı içerisinde bulunan mezar taşlarının baş ve ayakucu şahidelerindeki incelikli işlenmiş detaylar, bu mezar taşlarının belirgin özelliklerindedir. Kuzey ve güney yan cephelerinde daha sade bezemeler görülürken, başucu ve ayakucu şahideleri daha büyük boyutlu, kavuklu, kitabeli ve süslemelere sahiptir. En erken tarihli kitabeyle sahip mezar taşı, H. 1211-M. 1796 tarihine dayanmaktadır. En geç döneme ait mezar taşı ise H. 1334- M. 1916 tarihli Emin Okuyan El Hacı Hüseyin Ağa'ya aittir.

Tarihi Gergeme Mezarlığı'nda yer alan mezar taşları, Türk-İslam Mezar taşları üzerinde görülen bezeme motiflerinin birçoğunu barındırmaktadırlar. Ağırlıklı olarak motifler alçak kabartma ve kazıma tekniği ile işlenmiştir. İşlenen motifler arasında fincan takımları, sürahi, altı kollu çiçekler, salkımlar, güneş kursları ön plana çıkmaktadır. Böylelikle mezar taşları dönemin mezar taşı geleneklerinin bir devamcısı niteliğindedir.

Tarihi mezarlıkta bulunan anıtsal nitelikteki mezar taşlarının günümüzdeki korunma ihtiyacı büyüktür. Zarar görmüş taşların üzerindeki bezemelerin birçoğu olumsuz hava koşulları nedeniyle dökülmüş ve yok olmuştur. Mantarlama gözlemlenen şahide taşları, taşların yapısal bütünlüğünü olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, ikinci bir gömüyle eklenen mermer levhaların başucu şahide taşlarına verdiği zararlar ve olumsuz estetik görüntü kayda değerdir. Mezar taşlarının çoğu gövde kısımları toprak altında kaldığı için, şahide taşlarının çevresinin açılarak kitabe ve bezemelerin restorasyon çalışmalarıyla ortaya çıkarılması gerekmektedir.

Tarihi mezarlıkların korunması, toplumsal bir sorumluluktur. Sağlam mezar taşlarının katalogları oluşturulmalı ve belgelenmeleri gereklidir. Tarihi Gergeme Mezarlığı içerisinde yer alan mezar taşlarının bir gün yok olup gitmesi, sanat tarihi açısından sahip çıkamadığımız eserler arasına girecek ve bizler, bu kıymetli eserleri bir sonraki nesillere aktarma fırsatını kaybedeceğiz. Bu nedenle, bu sanat eserlerinin gerektiğinde kontrollü bir ortamda sergilenmesi ve korunması büyük önem arz etmektedir. Mezarlıkta bulunan mezar taşlarının incelenmesi, taş ustalarının işçiliğinin ve estetik anlayışının belirgin örneklerini sunmaktadır. Bu taşlar, bölgedeki taş ustalığının kalitesini ve sanatsal yeteneklerini yansıtmaktadır. Gelecek kuşaklara bu değerli kültürel mirasın aktarımı ve korunması için gerekli önlemler alınmalıdır.

Tarihi Gergeme mezarlığındaki mezar taşları, Mezar ve mezar taşı tipleri, mimari özellikleri ve bezeme detaylarıyla bölgenin kültürel ve sanatsal geçmişine ışık tutmaktadır. Bu taşlar, geçmişin izlerini günümüze taşıyan önemli belgeler olarak kabul edilmektedir.

Yazar Katkıları: Fikir: S.M.T.-E.Ö. Tasarım: E.Ö.-S.M.T. Kaynaklar: E.Ö.- S.M.T. Malzemeler: S.M.T.-E.Ö. Veri Toplama ve/veya işleme: S.M.T.-E.Ö. Analiz ve/veya yorum: S.M.T.-E.Ö. Literatür Taraması: E.Ö.-S.M.T. Yazıyı yazan: E.Ö.- S.M.T.- Eleştirel İnceleme: S.M.T.-E.Ö.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Author Contributions: Concept: S.M.T.-E.Ö Design: E.Ö Supervision: Resources: E.Ö

Materials: S.M.T.-E.Ö Data Collection and/or Processing: S.M.T.-E.Ö Analysis and/or

Interpretation: S.M.T.-E.Ö Literature Search: E.Ö Writing Manuscript: E.Ö Critical Review:

S.M.T.-E.Ö

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Açıkgöz, Ş. G. (2007). *Kayseri ve Çevresinde 19. Yüzyıl kiliseleri ve Korunmaları İçin Öneriler*, (502972403) (Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü). Tez No: 216843
- Aktemur, A. M. (2012). Çıldır Çevresinden Soyut İnsan Heykeli biçimli Mezar Taşları, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(3): 135-150.
- Atay, O. M. (2018) Eyüp Sultan'daki Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları, *Eyüp Sultan Belediyesi Şehir Ve Medeniyet Okulu Şehir Estetiği Atölyesi*, s.5.
- Bayraktar, B. (2019). Karacaahmet Mezarlığındaki Bir Grup Fes Başlıklı Mezar Taşı, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 76/221-240: https://isamveri.org/pdfdrgr/D03989/2019_76/2019_76_BAYRAKTARAS.pdf
- Berk, S. (2006), *Zeytinburnu'nun Tarihi Mezar Taşları*, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları,
- Bittel, K. (1956). Kapadokya'da Bulunan Bir Ateş Sunağı, *Türk Arkeoloji Dergisi* VI-2:35-42.
- Budak, A. (2021). Kültürel Belleğin Yinelenmesi: Kayseri'de Koçgiri Aşiretinin Yerleştiği Köylerde Bezemeli Mezar Taşları, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. <https://atif.sobiad.com/inde>
- Çay, A. (1983). Anadolu'da Türk Damgası: koç heykel- mezar taşları ve Türkler'de koç koyun meselesi, Ankara; Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Çayırdağ, M. (1996). Kayseri'de Sultan II. Abdülhamid Dönemi Bina ve Kitabeler, *I. Kayseri ve Yöresel Tarih Sempozyumu Bildirileri* 11-12 Nisan, Kayseri Erciyes Üniv. 43.
- Çayırdağ, M. (1984). Kayseri'de Selçuklu ve Beylikler Dönemine Ait Bazı Kitabe ve Mezar Taşları, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S.XXXIV:495-532.
- Çetin, O. (2021). Eski Türk İnanç Sistemi İle Osmanlı Mezar Taşlarının Etkileşimi, *Türk Ekini*, 8. dergipark.org.tr
- Denktaş, M. (2007). Kayseri'de Yıkılan Anıtlarımız, *Erciyes Üniv. Yayınları*, s. 124-127.
- Demiriz, Y. (1986). *Osmanlı Kitap Sanatında Natüralist Üslupta, Çiçekler*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Gökyay, O.Ş. (2006), *Dedem Korkutun Kitabı*, İstanbul: Kabalcı Yayınları. s.87.
- Güngör, H. (1996). "Kayseri ve Çevresinde Bazı Mezar Taşları", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, s. 30-33.
- Halaçoğlu, Y. (1993). Damga, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV İslam Araştırmaları Merkezi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/damga>
- Heredotos, (2006). *Tarih, Çev. Müntekim Ökmen*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları,

- İnan, A. (2006). *Tarihte Ve Bugün Şamanizm*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 6. Baskı, 190-191.
- İnbaşı, M. (1991). *1500 ve 1520 Tarihli Tapu- Tahrir defterlerine Göre Kayseri Kazası*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv. Sosyal bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı. Tez No: 14488
- Karamağaralı, B., (1992), Ahlat Mezar Taşları, II/ s. 2-6.
- Karamağaralı, B. (1985). Kayseri Elbasan Köyü Kabristanındaki Bazı Mezar Taşlarındaki Kahve ve Kahve Hazırlanması İle İlgili Kabartmalar Üzerine, *Türk Halk Edebiyatı ve Folklorunda Yeni Görüşler*, s. 353-360.
- Kaşgarlı, (1985). *Divanü Lügat-it Türk*, C.I,II,III,IV., Çev. Besim Atalay, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 521, s. 218.
- Kayseri İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2009). Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri Bünyan İlçenin Tarihi, *Kayseri: Kültür Ve Turizm müdürlüğü* 1/s. 256.
- Kırpık, C. (2007). Osmanlı İmparatorluğunda Modernleşme sancıları Fes- Şapka çatışması, *Toplumsal Tarih*, sa.162, ss. 14-22.
- Roux, J. P. (1984). *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, Çev. Aykut Kazancıgil, İstanbul: İşaret Yayınları: 68, s. 223.
- Onay, İ. (2013). İslamiyet'ten Önce Türklerde, Cenaze ve Defin İşlemlerinde Uygulanan Gelenekler ve Bunların Amaçları, *International Journal of Social Science*, Volume 6 Issue 3, 479-490.
- Orkun, H. N. (1954). *Eski Türklerde evcil Hayvanların Tarihçesi*, Ankara; Yeni Matbaa.
- Özbek, M., & Soysal, U., & Koçer, D. (2020). Osmanlıdan Günümüze Koramaz Vadisi Tarihi, *Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları* no:168, 2020, 46.
- Sağiroğlu, A. A. (2005). Kayseri Zamantı Irmağı Çevresindeki Bezemeli Mezar Taşları, *Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları*, 460.
- Sağiroğlu A. A. (2007). Develi İlçesindeki Bezemeli Mezar Taşları, *Develi Belediyesi Kültür Yayınları*.
- Sağiroğlu, A. A. (2002). Kayseri'deki Eski Mezarlıklar, VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (08-10 Nisan 2002), 75-94.
- Sağiroğlu, A. A. (2017). Taşlar Konuşur: Türk Mezar Taşlarının Biçim Dilimi, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Dergisi*, 6/3, 1923-1937.
- Sümbüllü, Z. (2010). Eski Türklerde Defin Şekilleri, *Atatürk üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4/2, 66-67-68. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisobil/issue/2814/37849>
- Tang (1968), *T'ang Devrindeki (618-745) Doğu Türkleri Hakkında Yeni Belgeler*, Kendi Yayını, Taipeli.
- Tekin, T. (1988). *Orhun Yazıtları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Topçu, S. M. (2009). Talas İlçe Mezarlığında (Cemil Baba Mezarlığı) Yer Alan Bezemeli Mezar Taşları, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, S: 3, s. 141 – 175.
- Üçok, H. (1953). *Çağlayanlar Beldesi Bünyan*.
- Yücel, H. A. (2006). *Herodotos Tarih*, Çev. Müntekim Ökmen, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.